

KÜRESEL
STRATEJİLER
ARAŞTIRMA
MERKEZİ

DR. MUSTAFA PEKÖZ:
**TÜRKİYE’DE SEÇİM SONUÇLARI VE HDP/YSP ÜZERİNE
SOSYO-POLİTİK BİR ANALİZ**

İÇİNDEKİLER

Giriş

1. Türkiye’de Nüfus Oranları Ve Bunların Seçimlere Yansımaları

1.1 Seçmenin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı Ve Genç Nüfusun Seçim Sonuçlarını Etkilemesi

1.2 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 Milletvekili Seçim Sonuçları

1.3 Üç Mega Kent: Politik Dengeleri Belirliyor

1.4 HDP/YSP’NİN Türkiye’nin Büyük Şehir Belediyelerinde Aldığı Oy Oranlarındaki Değişim

1.5 İstanbul Seçmenin Bölgesel Profili

1.6 HDP/YSP’nin Kürt İllerindeki Oy Oranları

2. HÜDA-PAR Üzerinde Kurgulanan Politik Plan Dikkate Alınmalı

3. Türkiye İşçi Partisi(Tip) Milletvekili Seçimlerinde Hdp İle Yarıştı

4. HDP/YSP’nin Seçim Sonuçlarına Göre Politik Muhasebesi

4.1 Örgütsel Yapısında Bürokratlaşma/Elitleşme Eğilimi

4.2 Türkiyelileşme Stratejisi Beklenen Sonucu Vermedi

4.3 İttifaklar Sorununu Doğru Yönetemedi

4.4 Seçimdeki Sosyo-Ekonomik Değişimi Tespit Edip Yeni Politikalar Üretmedi

Sonuç

GİRİŞ

Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti,, 14 Mayıs 2023 seçimlerine ilişkin geniş kapsamlı bir rapor yayımlandı. Raporda yapılan değerlendirmenin ‘Arka Plan’ bölümünde yapılan değerlendirmede şunlar belirtilmektedir: “Seçimlerde seçmenlere siyasi alternatifler arasından gerçek bir seçim yapma olanağı sunulmuş ve seçim kampanyaları esnasında, göze çarpan birkaç istisna dışında, toplanma ve örgütlenme özgürlüklerine genel olarak saygı gösterilmiştir. Yeşil Sol Parti geniş bir baskı ve gözdağı ile karşılaşmış, destekleyicileri gözaltına alınmış, bu durum partinin eşit fırsatlarla kampanya yürütebilmesinin önünde ciddi bir engel teşkil etmiştir. Siyasi partiler, kutuplaşmanın hükmettiği ve sıklıkla kışkırtıcı mesajlar ile sert bir dilin hakim olduğu negatif tonda çetin bir kampanya yürütmüş, birbirlerine terör ve aşırıcılık suçlamalarında bulunmuşlardır. Cumhurbaşkanı seçim propagandası döneminde diğer üst düzey kamu görevlileri ile aynı kısıtlamalara açıkça tabi olmayıp resmi Cumhurbaşkanlığı görevini ifa ederken sık sık seçim kampanyası yürütmüştür. Dahası, görevdeki pek çok kamu görevlisinin büyük ölçekli altyapı projelerinin açılış törenlerinde seçim kampanyası yapması, idari kaynakların kötüye kullanılması, büyük sosyal yardım programlarının duyurulması iktidar için haksız avantaj sağlamış ve 1990 Kopenhag Belgesi’nin 5.4’üncü maddesiyle zıt düşerek siyasi parti ve devlet arasındaki çizgiyi belirsizleştirmiştir.

Ocak 2023'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Haziran ayında seçimlerle aynı zamana denk gelen ve seçmen katılımını olumsuz etkileyebilecek olayları gerekçe göstererek 18 Haziranda yapılması öngörülen 2023 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimlerini 14 Mayıs'ta yapma planını duyurmuştur. 6 Şubat tarihinde Türkiye'nin güneydoğusunda meydana gelen bir dizi büyük depremde çok sayıda can kaybı ve altyapıda büyük bir yıkım yaşanmıştır.1 Bunu takiben, 8 Şubat tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, yardım ve iyileştirme çabalarını kolaylaştırmak amacıyla depremden etkilenen illerde üç ay süre ile Olağanüstü Hal ilan etmiş, 9 Şubat tarihinde karar Mecliste onaylanmıştır.2 10 Mart tarihinde ise, Anayasaya göre ve diğer siyasi partilerin tümünün oy birliği ile Cumhurbaşkanı erken genel seçimlerin 14 Mayıs tarihinde gerçekleşeceğini duyurmuştur.

2002 yılından bu yana şu anda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğinde iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) siyasi ortama yön vermektedir. Seçimler, ülkenin geleceğini şekillendirmeyi amaçlayan birbirine zıt siyasi gündemler arasında yoğun bir yarışın ve kutuplaşmanın hüküm sürdüğü bir ortamda gerçekleşmiştir. Bu yarışa katılan siyasi partiler Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı olarak bilinen büyük koalisyonlar üzerinden stratejilerini yürütmektedirler.3 USGH'nin görüşmelerde bulunduğu bazı muhatapları son yıllarda bazı muhalefet partileri ve muhalefetle tanınan isimlerin sistematik bir şekilde hedef alındığını ve bu durumun onların seçimlere katılması noktasında etkisi olabileceği konusunda endişelerini ifade etmişlerdir. Halkların Demokratik Partisi'ne yönelik Mart 2021'de açılan kapatma davası seçim dönemi boyunca da devam etmiştir.4 Devam etmekte olan kapatma davasından dolayı HDP adaylarını Yeşil Sol Parti (YSP) listesinden göstermeyi tercih etmiş ve Türkiye İşçi Partisi

(TİP) ile birlikte Emek ve Özgürlük İttifakı'nı oluşturmuştur. Aralık 2022'de, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) potansiyel adayı olarak görülen Ekrem İmamoğlu hakkında Yüksek Seçim Kurulu (YSK) üyelerine hakaretten iki yıldan uzun süreli hapis cezası ve kamu görevi yürütmesine engel teşkil edecek siyaset yasağı hükmedilmiş olup ilgili karar şuanda temyiz sürecindedir.”¹ Bu değerlendirmeler, iktidarın seçimleri kazanmak için belirlediği çok yönlü stratejinin küçük bir bölümünü yansıtmaktadır. Yapacağımız değerlendirmede iktidarın, uyguladığı çok kapsamlı saldırıları göz ardı etmeden yapılacaktır. İktidar çevrelerin dahi kabul ettiği üzere eşit koşullarda yürütülmeyen ve adeta devletin olanaklarının sadece iktidar için kullanıldığı ve bu nedenle anayasanın ‘eşitlik’ ilkesi ve ‘devletin tarafsızlığı’ ilkesinin açıktan ihlal edildiği bir seçim süreci yaşandı. Bütün bu olumsuzluklara rağmen ortaya çıkan tablonun muhalefet özellikle sisteme doğrudan alternatif olan muhalefet bakımından analiz edilmesi gerekiyor.

14 Mayıs 2023 Genel seçimleri Türkiye'nin politik geleceği bakımından oldukça önemseniyordu. Bir bakıma ülkenin geleceği bakımından ‘son köprü’ olarak değerlendirildi. Politik kutuplaşma üç yönlü oldu: MHP-AKP merkezli ‘Cumhur İttifakı’ oluşturuldu. Daha sonra BBP, Yeniden Refah Partisi, Demokratik Sol Parti, Hüda-Par gibi partilerle ‘Milliyetçi-İslamcı’ bir blok oluşturuldu. Devlet muhalefeti oluşturan CHP ve İYİ Parti, Mart 2019 Yerel Seçimlerinde kurdukları ‘Millet İttifakına’ Saadet Partisi, Deva Partisi, Gelecek Partisi ve Demokrat Partisi dahil odular. ‘Cumhur İttifakı’nın liderliğini doğal olarak iktidar gücü olan AKP ve Cumhurbaşkanı Erdoğan yaparken, ‘Millet İttifakı’nın liderliğini de CHP ve Kılıçdaroğlu yaptı. Üçüncü ittifak ise esasen sistem karşıtı muhalefeti oluşturan HDP merkezli ‘Emek ve Özgürlük Bloku’ oldu.

Yeni sistemde yetikler önemli ölçüde merkezileştirildi. Bu neden parlamentodan çok kimin cumhurbaşkanı olacağı esastan belirleyicidir. Bu nedenle hem parlamento hem de cumhurbaşkanlığı seçimlerinin eş zamanlı yapılması iç politik dengeler için son derece önemliydi. Kamuoyu yoklamalarında Kılıçdaroğlu önde görünmesine hatta birinci turda seçilmesinin yüksek bir olasılık olduğu düşünülmesine ve Millet ittifakının ve Emek-özgürlük bloğunun da parlamentoda çoğunluğu sağlayacağına nerdeyse kesin görünmesine rağmen tersi oldu. Erdoğan birinci turu önde kapattı ve ‘Cumhur İttifakı’ parlamentoda çoğunluğu sağladı. Beklenildiği gibi Erdoğan ikinci turda % 52 oy ile cumhurbaşkanı seçildi

Ortaya çıkan politik tablo dikkate alındığında hem Cumhurbaşkanı Erdoğan hem de ‘Cumhur İttifakı’ iktidar gücünü yeniden tesis ederken aynı zamanda politik psikolojik üstünlüğü ele geçirdi. Buna karşılık Millet İttifakı ve özellikle CHP açıktan iç politik krize girdi. Emek ve Özgürlük Bloku da beklenen başarıyı gösteremedi ve HDP ciddi düzeyde oy kaybına uğrayarak nispeten içe döndü. Muhalefeti oluşturan partiler iç sorunlarına

¹ Uluslararası Seçim Gözlem Heyeti, Türkiye, Genel Seçimler, 14 Mayıs 2023 İlk Bulgular ve Sonuçlar ile İlgili Rapor

yönelmeleri nedeniyle iktidar, ekonomik krizin en üst noktaya çıktığı bu zamanda toplum üzerindeki ekonomik baskıyı arttırmaya devam etmektedir. Nitelikli ve etkileyici bir muhalefetin olmaması da iktidarın işini kolaylaştırmaktadır.

Hem iktidarın hem de muhalefetin politik pozisyonunu daha objektif değerlendirebilmek için 2015 -2023 yılı arasındaki üç milletvekili seçimini analiz ederek politik sonuçlar çıkartmak daha gerçekçi olacaktır. Cumhurbaşkanlığı ve Yerel Seçimler doğrudan araştırma konusu yapılmadı. Hiç şüphesiz ki partilerin gelişme eğilimleri bakımından özellikle Yerel Seçimler önemlidir. Bunun da ayrı bir araştırma konusu yapılması bir ihtiyaç olduğu açıktır.

Bugünkü özgün durum içerisinde ve özellikle sistem dışında olan gerçekten alternatif modeller öneren ‘demokratik’ partilerin, politik etki alanları ve oynadıkları roller üzerinde de ayrıca durmak gerekmektedir. Bu çalışmada öncelikli olarak HDP ön plana çıkartılarak bir değerlendirme yapıldı. Bunun temel nedeni, HDP’nin üzerinde yükseldiği toplumsal dinamiklerin sistemi zorlayabilecek ve güç ilişkilerini belirleyebilecek bir potansiyele sahip olmasıdır.

Partilerin genel değerlendirmeleri ama özellikle HDP’nin durumunun özel olarak analiz edilmesi, gelecekte toplumsal mücadelenin geliştirilmesi bakımından önem arz etmektedir.

1. TÜRKİYE’DE NÜFUS ORANLARI VE BUNLARIN SEÇİMLERE YANSIMASI

Türkiye’de seçmen sayısındaki artış, dünya ortalamasının çok üstünde olduğunu söyleyebiliriz. Dünyanın gelişmiş ülkeleri ve Çin, Hindistan, Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerde nüfusta ya belirgin bir gerileme ya da giderek durağanlaşma görülmektedir. Nüfus artışı tek başına bir anlam ifade etmez ancak politik, ekonomik ve askeri alanı kapsayan jeo-stratejik ilişkiler içerisinde ele alındığında bir önem arz eder.

Türkiye genç bir nüfusa sahiptir. Bu nedenle nüfus yoğunluğu belirli bir periyot dahilinde artmaktadır. Nüfus artışı doğal olarak seçimlerin sonucunu belirlemede önemli bir faktördür. Türkiye önemli genç bir seçmen nüfusa sahiptir. Yaşlanma oranı artmakla birlikte genç nüfusun halen önemli bir potansiyeli oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Tablo-1: Yıllara Göre Seçmen Sayısı Ve Oy Kullanma Oranları, Yurtdışı Seçmen Dahil

Haziran 2015	Haziran 2018	14 Mayıs 2023	2015-2018 artış	2018-2023 artış	2015-2023 seçmen artışı
--------------	--------------	---------------	-----------------	-----------------	-------------------------

Nüfus	78.741.053	82.003.882	85 279 553	3.262.829	3.272.883	6.538.500
Kayıtlı Seçmen	53.741.838	56.322.632	60.721.745	2.580.794	3.979.838	6.979.907
Yurtdışı seçmeni dahil		59.367.469	64. 145. 504	5 625 631	4 778 060	10 403 666
Oy kullanan seçmen	46.451.389	51.189.444	55.833.153			
Geçerli oy sayısı	45.121.773	50.137.175	54.796.049			
Geçersiz oy sayısı	1.329.616	1.052.269	1.037.104			
Katılım oranı	%86,43	%86,22	87,04			
Kaynak: https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-%CC%87statistikleri/78318						

Türkiye'nin 2015 yılındaki nüfusu 78,7 milyon, bu oran 2018 yılında 82 milyon olup artış 3.3 milyon civarındadır. 2023 yılında nüfus yaklaşık olarak 85,3 milyon olup artış 3,2 milyondur. 20015-2023 yılları arasındaki nüfus artışı ise 6,5 milyondur.

Nüfus artışı ile seçmen artışı ile doğrudan veya dolaylı olarak bir bağ var. Aynı zamanda genç nüfus oranının yüksek olması, seçmen artışını çok ciddi oranda etkilemektedir. 2015 yılındaki yurt içi seçmen 53,7 milyondur. Bu oran 2018 yılında 56,3 milyon ve 2023 yılında 60,7 milyona yükselmiş. Yurtdışındaki seçmen sayısı da seçim sonuçlarını doğrudan etkilemektedir. 2018 yılında yurtdışında olup oy kullanan seçmen yaklaşık 3 milyondur. 2023'te ise bu oran yaklaşık 3,4 milyondur. Bir başka ifadeyse Yurtiçi ve Yurtdışı seçmenlerin toplamı dikkate alındığında 2018 yılında 59,3 milyon, 2023 yılında ise 64,1milyon civarındadır.

7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 tarihleri arasına gerçekleşen üç seçimdeki seçmen artışı 10,4 milyondur. Avrupa ile kıyaslandığında Türkiye'de seçimlere katılma oranı oldukça yüksektir. 7 Haziran 2015'te katılım oranı % 86,43, Haziran 2018'de % 86,2 ve 2023'te ise % 87,2 olarak gerçekleşmiş. Türkiye'de toplumun seçimlere bu düzeyde bir duyarlılık göstermesinin sosyo-politik nedenleri oldukça derin ve karmaşıktır. Bu durumun ayrıca başlı başına bir araştırma konusu yapılmalıdır.

1.1 SEÇMENİN YAŞ GURUPLARINA GÖRE DAĞILIMI VE GENÇ NÜFUSUN SEÇİM SONUÇLARINI ETKİLEMESİ

Kamuoyunda Y veya Z kuşağı olarak adlandırılan genç nüfusun seçim sonuçlarını değiştirme potansiyeline sahip olduğu ve önemli bir çoğunluğunun özellikle AKP iktidarına karşı tutum aldığına dair bir kısım değerlendirmeler yapıldı. Bu öngörünün ne kadar doğru olup olmadığını analiz etmek ve Türkiye’de genç nüfusun ve aynı zamanda genç seçmenin toplam seçmen içerisindeki oranını tespit etmek önemlidir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 84 milyon 680 bin 273 kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 971 bin 289 kişi oldu. Genç nüfus, toplam nüfusun %15,3'ünü oluşturdu. Genç nüfusun %51,3'ünü erkek nüfus, %48,7'sini ise kadın nüfus oluşturdu.² Nüfus projeksiyonlarına göre genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2025 yılında %14,3, 2030 yılında %14,0, 2040 yılında %13,4, 2060 yılında %11,8 ve 2080 yılında %11,1'e düşeceği öngörüldü.

Türkiye'nin genç nüfus oranının %15,3 olup Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin genç nüfus oranlarından oldukça yüksek olduğu anlaşılıyor. Avrupa Birliği üyesi 27 ülkenin genç nüfus oranları incelendiğinde, 2021 yılında genç nüfus ortalaması %10,6 oldu. AB üye ülkeleri arasında en yüksek genç nüfus oranına sahip olan ülkelerin sırasıyla %12,6 ile İrlanda, %12,3 ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Danimarka olduğu, en düşük genç nüfus oranına sahip olan ülkelerin ise sırasıyla %9,0 ile Bulgaristan ve Çekya, %9,2 ile Letonya olduğu görüldü.

Genç nüfus yaş grubuna göre incelendiğinde; 2021 yılında genç nüfusun %29,0'unun 15-17 yaş grubunda, %19,0'unun 18-19 yaş grubunda, %31,1'inin 20-22 ve %20,9'unun ise 23-24 yaş grubunda yer aldığı görüldü. **ADNKS sonuçlarına göre 2021 yılında genç nüfus oranının en yüksek olduğu il, %22,8 ile Hakkari oldu. Bu ili %22,1 ile Şırnak ve %21,8 ile Siirt izledi. Genç nüfus oranının en düşük olduğu iller %12,3 ve %12,7 ile Tunceli ve Balıkesir illeri izledi. Kürt illerinde genç nüfus oranındaki artış Türkiye ortalamasının çok ilerisinde olduğu görülmektedir. Yapılan bütün araştırmalarda nüfusun çok yoğun olduğu İstanbul 15-24 yaş arası genç nüfus oranı % 14,8, Ankara’da % 14,7 ve İzmir’de ise %15,2 olarak verilmiş.**

Tablo-2: Yurt içi seçmenin yaş gruplarına göre dağılımı

Seçmenin yaş aralığı	Haziran 2018	Mayıs 2023
18-24	8.027.952	8.607.500
25-29	5.942.616	6.239.517

² <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634>

30-34	6.048.330	6.024.479
35-39	6.351.993	6.093.690
40-44	5.674.051	6.375.381
45-49	5.115.554	5.601.175
50-54	4.606.599	5.009.005
55-59	4.056.345	4.490.935
60-64	3.374.685	3.860.285
65-69	2.562.979	3.135.175
70-74	1.823.497	2.276.726
75+	2.738.031	3.007.877

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/2018-cumhurbaskani-ve-milletvekili-secim-i%CC%87statistikleri/78032>

2018 yılında 18-24 yaş arası seçmen grubu 13,9 milyon yani seçmenin % 24,7'sini oluşturuyor, 18-29 yaş grubu seçmen sayısı ise 19,9 milyon olup seçmenin % 35,3'ünü oluşturuyor. 30-39 yaş grubu seçmen 12,4 milyon civarındadır. 2023 yılı seçmen verileri dikkate alındığında 18-24 yaş grubunda 14,8 milyon seçmen olup bütün seçmenlerin %24,3'ünü oluşturuyor. 18-29 yaş grubunda ise 20,8 milyon seçmen olup seçmenlerin % 34,2'sini oluşturuyor. Aynı şekilde 30-39 yaş grubunda ise 12,1 milyon seçmen bulunuyor. 40-49 yaş grubu ise yaklaşık 11,9 milyondur.

Yaş grupları arasındaki sosyo-politik farklılıkta ön plana çıkan husus ise 34 yaş grubu altında olanları değişime açık oldukları. 50 yaş grubu ve üzerindeki insanların çok daha muhafazakarlaştıkları ve politik tercihlerini değiştirme eğilimlerinin oldukça zor olduğu görülmektedir.

Türkiye 2023 seçimlerinde ilk kez 1980 sonrasında doğmuş Y ve Z kuşağı, seçmen sayısında %52 ile çoğunluğu oluşturdu. “Kuşaklarla ilgili akademik araştırmaların benzer zaman dilimlerinde doğan insan gruplarının davranış ve algılarıyla ilgili bulguları net bir sonuca ulaşmasa da özellikle son yıllarda Y ve Z kuşağının sosyal ve siyasi anlamda diğer gruplardan ayrıştığına yönelik tartışmaların” beklenen üst düzeyde bir tepkiyi vermediği görüldü. Y ve Z kuşağının iktidarın politikalarından önemli ölçüde rahatsız olduğu görülmekle birlikte sosyo-politik olarak sistemden bir kopuş yaşadığına dair güçlü veriler ortaya çıkmış değil. Bu nedenle ideolojik etkileşimin politik tepkilerin önüne geçtiğini söyleyebiliriz.

Örneğin yapılan araştırmalarda Y ve Z kuşağının önemli problemlerin başında ekonomiyi ve işsizliği gördükleri tespit edilmesine rağmen, bu seçmen grubunun yine ciddiye alınabilecek bir kesiminin iktidara oy verdiği belirlenmiştir.

Muhalefetin Y ve Z kuşağını ikna etme başarısını göstermediği veya güven veremediği, bu nedenle çok önemli bir kesiminin de sandığa gitmeyerek aslında gizli bir protesto eylemi yaptığı da iddia edilmektedir. Örneğin TÜSES Raporu'na göre Türkiye genelinde siyasi görüşünü solda tanımlayanların oranı %35 civarındayken, ilk kez oy kullanacaklarda bu oran %45. Kendini inançsız olarak tanımlayanların oranı Türkiye genelinde %5'ken ilk kez oy kullanacaklar arasında %11. Yaşamını modern hayat tarzına yakın bulanların Türkiye ortalaması %33'ken ilk kez oy kullanacaklarda %57 olarak verilmiş. Siyasal olarak kendisini sol grupta tanımlayanların önemli bir kesiminin yine ulusalcı kimliğini öncelikli olarak ön plana çıkarttığı görülüyor. İlginç olan ise kendisini inançsız olarak görenlerin oranı % 5 olarak verilirken, ilk kez oy kullananlardan bu oranın % 11 olması önemlidir.

Y ve Z kuşağı içerisinde Kürt seçmeninin artış oranı oldukça yüksektir. Yapılan araştırmalarda İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Antalya, Kocaeli, Bursa, Muğla, Aydın gibi iller dahil olmak üzere Kürt illerinde Y ve Z kuşağının yani son iki seçimde oy kullanan Kürt seçmenin oranı Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu görülmektedir. 2015-2023 yılları arasındaki seçim sonuçları ve analizleri dikkate alındığında, HDP'nin Y ve Z kuşağında seçmen grubunda beklenen oyu almadığı görülmektedir. Kendisini Kürt olarak tanımlayan Y ve Z kuşağının politik algısı ve sorunları tespit düzeyi, diğer Y ve Z gruplarından daha ileride olduğu belirtilmekle birlikte, HDP'ye güçlü bir destek vermedi. Bu sorunun nedenlerinin araştırılması gerekir.

1.27 HAZİRAN 2015-14 MAYIS 2023 MİLLETVEKİLİ SEÇİM SONUÇLARI

2015-2023 yılları arasında yapılan milletvekili seçim sonuçlarının karşılaştırılmalı bir tarzda analiz edilmesi, politik gelişme eğilimlerinin yönünü belirlemek bakımından önemlidir. Bu dönem arasında temel politik partiler, seçimlerde yer almakla birlikte özellikle 14 Mayıs 2023 seçimlerinde ki politik dengeler farklılaştı. Bu dönemin ayırt edici özelliği seçime 'Cumhur İttifakı, Millet İttifakı ve Emek ve Özgürlük İttifakı olarak girilmiş olmasıdır. Üç İttifak ama her ittifak içerisinde en az 5 partinin yer almış olması da aslında fiilen koalisyon sisteminin bir başka varyantı olarak karşımıza çıktı. Ancak ittifaklar içerisinde belirli partilerin rolleri zorunlu ve kaçınılmaz olarak belirleyici oldu bu akımdan özellikle 14 Mayıs 2023'teki seçimleri doğrudan ittifaklar üzerinden yapılacak bir analizi bizi yanlış sonuçlara götürebilir. Aynı

zamanda partilerin özgün durumunun değerlendirilmesini engelleyebilir. Bu nedenle ittifaklar üzerinde değil de partiler üzerinde bir değerlendirme daha objektif tespitler yapmamızı sağlar.

Tablo-3: Seçimlere Göre Partilerin Oy Oranları

Partiler	7 Haziran 2015	%	24 Haziran 2018	%	14 Mayıs 2023	%
AKP	18.347.747	40,87	21.338.693	42,56	19.387.372	36,30
CHP	11.338.681	24,95	11.354.190	22,65	13.810.310	25,80
HDP/YSP	5.847.134	13,12	5.867.302	11,70	4.803.707	8,82
MHP	7.423.555	16,45	5.565.331	11,10	4.484.478	10,3
İYİ Parti			4.993.479	9,96	5.275.448	9,9
Yeniden Refah					1.529.082	2,9
BBP					533.376	1,0
Saadet Partisi	932.867	2,07	672.139	1,34	---	---
Gelecek Partisi					---	---
Deva Partisi					---	---
TİP					955.991	1,8
Zafer Partisi					1.216.430	2,3

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-CC%87statistikleri/78318>

7 Haziran 2015 seçimlerinde AKP'nin oy oranı % 40,87, CHP'nin % 24,95, MHP'nin % 16,45 ve HDP'nin oy oranı ise % 13,12'dir. HDP oy oranı bakımından MHP'nin gerisinde olmakla birlikte almış olduğu milletvekili sayısı bakımından parlamentonun üçüncü büyük partisi oldu.

Seçimlerin iptal edilerek 1 Kasım 2015 tarihinde yenilenmesinde ortaya çıkan tablo üzerinden özel bir analiz yapmıyoruz. 7 Haziran 2015 seçimlerin iptali için AKP ile MHP arasında fiilen bir ittifak oluştu. 7 Haziran 2015-1 Kasım 2015 tarihleri arasında Türkiye çok olağan üstü bir süreç yaşadı. Özellikle HDP'nin hem ülke siyasetinde hem de parlamentoda artan gücü, devletin stratejik dinamiklerinin yeni bir planı devreye sokma kararı almalarına yol açtı. Bilindiği üzere, Ankara Tren Garı ve Suruç Katliamları, Gaziantep'te düğüne yapılan saldırı, esasen HDP şahsında Kürt Politik Hareketinin toplumsal gücünü kırmayı ve etki alanını zayıflatmayı hedefliyordu. Bu nedenle 1 Kasım 2015 seçimlerinin özellikle devletin izlediği ve izleyeceği stratejiler bakımından bize önemli bir fikir verebilir ama partilerin güç kaybı bakımından bir değerlendirme konusu yapılmamalıdır.

24 Haziran 2018 seçimlerinde AKP oy oranını nispeten attırarak % 42,56'ya yükseldi. Oy oranını yükseltmesi beklenen CHP tersine oy kaybına uğrayarak % 22,65'e geriledi. En fazla oy kaybı MHP'den yaşandı ve % 11,10'a geriledi. Kürtler başta olmak üzere sol ve demokrasi

güçlerinin temsilcisi olarak ön plana çıkan HDP'nin oyunda da belir gerileme yaşandı ve % 11,6'ya geriledi. Haziran 2018 seçimlerinin tek galibinin AKP olduğu söylenebilir. AKP'nin oy oranını arttırmasında özellikle 15 Temmuz 2016'da Gülen Cemaati merkezli darbe girişiminin toplumda yarattığı sosyo-psikolojik etkinin çok önemli bir etkisi oldu. AKP, ortaya çıkan politik dengeleri kendi lehine kullanmayı çok iyi başardığı gibi sistem içerisindeki güç ilişkileri de ciddi oranda değiştirmeyi başardı. İki yıl boyunca bütün politik faaliyetini darbe girişimi üzerinde şekillendirdi. Bunun politik sonuçlarını da 24 Temmuz 2018 seçimlerinde aldı. Bu süreç aynı zamanda devletin iç dinamiklerin yeniden tanımlanmasını ve güç ilişkilerinin yeniden dengelenmesini sağladı. AKP-GÜLEN ittifakının yerine AKP-MHP ikilisi aldı. Böylelikle MHP, AKP ile ilgili bütün stratejisini değiştirerek tam bir ittifak oluşturdu. AKP'ye verilen koşulsuz desteğin mükâfatı ise devlette kadrolaşmada MHP'nin önü bütünüyle açıldı.

14 Mayıs 2023 milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimleri eş zamanlı yapıldı. Burada dikkatimizi esasen parlamento seçimlerine vereceğiz Hiç şüphesiz ki 'Cumhurbaşkanlığı Sistemi' modelinde parlamento ciddi oranda işlevsiz bir kurum haline getirilse de politik partilerin almış oldukları oy oranları gelecek için tartışılabilir politikalar ve stratejiler için önem arz ediyor.

14 Mayıs 2023 seçimlerinde AKP, Haziran 2018 seçimlerine oranla % 6,26 oy kaybederek %36,30'a geriledi. AKP ilk kez, 2002 seçimlerinde almış olduğu oy seviyesine geriledi. AKP'nin tek başına iktidar olma veya parlamentoda çoğunluğu sağlama şansı ortadan kalktı. Bu nedenle 14 Mayıs 2023 seçimlerinin birinci kaybedeni AKP'dir. Ancak 'Cumhur İttifakı' ile parlamentoda çoğunluğu sağlamaları ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmaları nedeniyle AKP'nin ciddi düzeydeki oy kaybı ön plana çıkmıyor. Aynı şekilde muhalefetin hem parlamentodaki çoğunluğunu hem de cumhurbaşkanlığını kaybetmesi nedeniyle politik ve psikolojik yenilgi nedeniyle AKP'nin oylarındaki ciddi düşüşü, politik çalışmanın bir aracı haline getiremiyor.

CHP ise bir önceki milletvekili seçimlerine göre % 3,15 arttırarak % 25,8'e yükseltti. CHP bu oy oranını 'Millet İttifakı' içinde yer alan Gelecek Parti, DEVA, Saadet Partisi ve Demokrat Parti ittifakıyla yakalayabildi. CHP, bu oy oranını Haziran 2015 seçimlerinde de almıştı. Bu bakımdan ittifak kurduğu 4 partinin oy oranının % 2'nin altında olduğu görüldü. Çünkü CHP, 14 Mayıs 2023'te almış olduğu oy Haziran 2015 oyu ile aynı düzeyde olması dikkat çekicidir.

MHP, Haziran 2015 seçimlerinde almış olduğu % 16,45 oy oranının Haziran 2018 seçimlerinde % 11,10 ve 7 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde ise 10,3'e geriledi. Ülkü Ocakları eski Genel Başkanlarından Sinan ATEŞ'in öldürülmesinde MHP'nin bir kısım üst düzey yöneticilerinin sorumlu olması iddiasıyla önemli düzeyde yıprandığı ve kamuoyu yoklamalarında en fazla % 6-7 civarında olacağı tahmin ediliyordu. Bu nedenle oy oranının % 10 olması oldukça dikkat çekti. MHP'nin oy oranının % 10 civarında olmasının planlanan bir strateji olduğu ve devlet tarafından bilinçli olarak organize edilen bir politika olduğuna dair ciddi bir algı oluşmuş durumda.

HDP/YSP, bütün seçimlerde hep politik merkezinde olan bir parti oldu. Bunun temel nedeni tarihsel olarak üstlendiği sosyolojik ve politik misyonla ilişkilidir. Bu nedenle hem demokrasi güçlerinin hem de devletin dikkatle izlediği bir parti oldu. Devlet, HDP'nin devletin politik dengelerini belirleyecek düzeyde bir güce ulaşmasının çok ciddi bir tehlike olarak gördü. HDP'ye yönelik sistematik saldırıların derin ve çok yönlü artması devletin belirlediği özel bir planlamadır. Devletin bu tür bilinçli planlarıyla HDP'nin kendi hataları bir araya gelince ortaya bugünkü tablo çıktı. HDP'nin Haziran 2015'te almış olduğu %13,12'lik oy esasen devletin iç dinamiklerini sarstı. Ancak HDP, bu süreci doğru yönetemedi ve Haziran 2018'de oy oranı % 11.7'ye ve 14 Mayıs 2023'te ise % 8,82'ye geriledi. AKP/MHP ittifakı, MHP'nin % 10 barajının altında kalma olasılığını hesaplayarak seçim barajını % 7'ye düşürdü. Bir başka ifadeyle eğer % 10 barajı korunmuş olsaydı HDP'nin baraj altında kalma olasılığı oldukça yüksekti. MHP için çıkartılan seçim kanunundaki değişiklik esasen HDP'yi kurtardı denebilir. HDP'nin 2015 yılı verilerine göre % 4,3 ve 2018 yılı seçim sonuçlarına göre de % 2.88 civarında oy kaybetmiş. Bunun nedenleri üzerinde kapsamlı bir şekilde durulacaktır.

14 Mayıs 2023 tarihli seçimde dikkat çeken iki parti oldu. Bunlardan birincisi Emek Özgürlük İttifakı içinde yer alan Türkiye İşçi Partisi(TİP) ilk kez seçimlere girmiş olmasıdır. İttifak nedeniyle Türkiye'nin belirli illerinde seçimlere katılan TİP, 955.991 seçmenin oyunu almayı başardı. Bu oran Türkiye ortalamasının % 1.8'ine denk geliyor. TİP'in adaylarında 4'ü milletvekili seçildi.

İkincisi ise Ülkücü ve Milliyetçiğiyle övünün 'ırkçı' kimliğiyle tanınan Ümit Özdağ'ın kurduğu Zafer Partisinin dikkatleri üzerine çekmesidir. Seçim stratejisini doğrudan göçmenler üzerine kurdu ve bu politikasını halen devam ettiriyor. Zafer Parti, henüz yeni bir parti olmasına rağmen almış olduğu oy yaklaşık 1.2 milyon olup Türkiye ortalamasının % 2,23'ü oluşturuyor. Bunun ne kadar kalıcı olacağı ise politik bakımdan şüphelidir.

Seçimlerde dikkat çeken bir başka parti de Yeniden Refah Partisidir. RFP lideri Fatih Erbakan, sık sık eleştirdiği Erdoğan'ı cumhurbaşkanlığı seçimlerinde destekledi. Cumhur İttifakı içerisinde yer alarak hem baraj sorununu aştı hem de bağımsız parti olarak seçimlere girerek 1.529.082(% 2,9) oy almayı başardı.

1.3 ÜÇ MEGA KENT: POLİTİK DENGELERİ BELİRLİYOR

İstanbul, Ankara ve İzmir'in nüfusu ve seçmen oranı Türkiye'nin politik denklemini belirlemede önemli bir rol oynuyor. Bu bakımdan hem devlet hem de politik partiler için bu üç

il, dengeleri esastan belirliyor. Partilerin bu ildeki başarı veya başarısızlığı ülke genelindeki durumunu doğrudan etkilemektedir.

Tablo-4: Üç Büyük kentin seçmen sayısı

Şehir	2015		2018		2023	
	Nüfus	Seçmen	Nüfus	Seçmen	Nüfus	Seçmen
İstanbul	14.657.434	10.237.112	15.067.724	10.573.543	15.907.951	11.358.083
Ankara	5.270.575	3.705.057	5.503.985	3.909.586	5.782.285	4.282.718
İzmir	4.168.415	3.086.974	4.320.519	3.232.369	4.462.056	3.442.424
Toplam	24.096.424	17.029.143	24.892.228	17.715.498	26.152.292	19,083.225
Yüzde olarak	30,7	32,0	29,2	30,3	% 30,9	31,6

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-CC%87statistikleri/78318>

Türkiye'nin nüfus yoğunluğu özellikle bu üç ilde yoğunlaşmış bulunuyor. 2015 yılı verilerine göre ülke nüfusunun % 30,7'si, 2018'deki nüfusun % 29,2 ve 2023'te nüfusun % 31,6'sı bu üç ilde yaşamaktadır. Özellikle İstanbul, nüfus yoğunluğu bakımından Türkiye'nin bütün sosyolojik ve politik ilişkilerini belirler niteliktedir.

2015 yılında bu üç il, Türkiye genelindeki seçmenin yaklaşık % 32'sini oluşturuyor. 2018 yılında bu oran % 30,3 ve 14 Mayıs 2023'te bu oran % 31,6 olarak verilmiş. Bir başka ifadeyle ülke genelindeki seçmenin yaklaşık olarak 1/3'ü bu üç ilde bulunuyor. İstanbul'un seçmen oranı sürekli artmaktadır. 2015 yılında 10,2 milyon, 2018 yılında 10,5 milyon ve 14 Mayıs 2023 yılında 11,3 milyon seçmenle politik ilişkilerde belirleyici bir öneme sahiptir. Ankara'da ise 2015 yılında 3,7 milyon, 2018'de 3,9 milyon ve 2023'de ise 4,2 milyon seçmen dengeleri belirlemede önemli bir faktör olarak ön plana çıkıyor. Aynı şekilde İzmir'de 2015 yılında 3,0 milyon, 2018'de 3,2 milyon ve 2023'te 3,4 milyon seçmenle ülke genelinde üçüncü sırada bulunuyor. İstanbul 98 milletvekiliyle, Ankara 36 milletvekiliyle ve İzmir 28 milletvekiliyle parlamentoda en çok milletvekili bulundurmaktadır. Üç ilin toplam milletvekili sayısı 162 olup toplam milletvekili oranının % 27'sini oluşturuyor.

Tablo-5: Partilerin Üç İldeki Oy Oranı

	İSTANBUL			ANKARA			İZMİR		
	2015	2018	2023	2015	2018	2023	2015	2018	2023
AKP	3.489.40 2(34,0)	4.027.16 6(38,0)	3.603.74 4(35,8)	1.357.59 2(36,6)	1.434.12 5(36,6)	1.233.36 6(32,1)	724.772 (23,5)	836.581 (25,8)	747.368 (24,6)
CHP	2.473.16 0(24,1)	2.498.22 0(23,6)	2.871.08 4(28,5)	956.294 (25,8)	1.088.87 0(30,2)	1.182.96 1(30,8)	1.212.68 1(39,2)	1.204.58 1(37,2)	1.260.58 9(41,5)

HDP /YSP	1.069.66 5(10,4)	1.195.53 2(12,6)	818.738 (8,1)	182.621 (4,9)	227.233 (6,9)	111.752(2,0)	258.609 (9,0)	334.976 (10,3)	226.607 (7,5)
MHP	939.192 (9,1)	779.942 (7,8)	606.377 (6,0)	584.267 (15,6)	464.966 (11,8)	503.897 (13,1)	368.724 8(11,9)	183.005 (5,6)	155.377 (5,0)
İYİ Parti	----	755.359 (12,7)	828.577 (8,2)	----	492.241 (12,5)	392.446 (10,2)	----	317.092 (9,8)	354.099 (11,7)
Yeni den Refah			338.753 (3,26)			106.014 (2,67)			28.093(0,9)
BBP									
TİP			455.163 (4,0)			45.718(1,0)			85.073(5,0)
Zafer Parti si			289.442 (2,78)			132.220 (3,3)			73.101(2,3)

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i%CC%87statistikleri/78318>

Seçimin kaderini belirleyen üç ildeki partilerin oy oranlarını doğal olarak Türkiye genelini etkileyen önemli bir faktördür. AKP, İstanbul'da Haziran 2015'te % 34, Haziran 2018'de % 38,0 ve 14 Mayıs 2023'de ise % 35,8 civarında oy aldı. 2018 yılı seçimlerine göre Mayıs 2023 yılı verilerine göre % 3'lük bir gerileme olsa da seçmenini önemli ölçüde koruduğu görülmektedir. 2018-2023 seçimleri arasında AKP'nin oy kaybı % 3 civarındadır. AKP'nin İstanbul'daki oy oranının Türkiye'deki oy oranına yakın olması da bir tesadüf değil. 2015-2023 arasında gerçekleşen üç milletvekili seçiminde oy oranlarını önemli ölçüde koruması aynı zamanda Türkiye'deki genel durumunu etkilemektedir.

CHP'nin İstanbul 7 Haziran 2015'deki seçimde almış aldığı oy oranı % 24,1, 24 Haziran 2018'de % 23,6 ve 14 Mayıs 2023 tarihli seçimde ise % 28,5'dir. CHP'nin ülke genelindeki oy oranı % 25,8 olup, bu oranda özellikle İstanbul seçimlerinin çok ciddi bir etkisi olduğu görülüyor. 2018-2023 yılları arasında 4,9 oy artışı bulunmasına rağmen, bu artışın beklenenin altında kaldığını söyleyebiliriz.

HDP/YSP'nin ülke genelindeki oy oranlarıyla, İstanbul'da almış olduğu oy oranı arasında önemli bir etki bulunmaktadır. 7 Haziran 2015 seçimlerinde HDP/YSP'nin almış olduğu oy % 10,4, Haziran 2018'deki seçimlerde % 12,6 oy aldı ve Türkiye ortalamasını çok ciddi oranda etkiledi. 14 Mayıs 2023 yılında İstanbul'da almış olduğu oy oranı ise % 8,1 olup, bunun Türkiye'de almış olduğu genel oy oranına yakın olması dikkat çekicidir. Bu nedenle HDP/YSP'nin İstanbul'daki başarı veya başarısızlığı Türkiye'deki genel başarı ve başarısızlığını doğrudan etkilemektedir.

MHP, İstanbul'da beklenen toplumsal tabanı oluşturamıyor. Örneğin Haziran 2015'de %9,1, 2018'de ise % 7,8 oy alan MHP 14 Mayıs 2023 Milletvekili seçimlerinde almış olduğu oy % 6 ile son üç seçimde en düşük düzeye geriledi.

İYİ Parti ise Haziran 2018'deki seçimde % 12,7, 14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde almış aldığı oy ise % 8,3 olup önemli bir gerileme yaşamış bulunuyor. İYİ Parti'nin İstanbul'da yaklaşık % 4,3 oy kaybına uğraması Türkiye genelindeki oy kaybına yansdı. Diğer partiler gibi İYİ Parti'nin ülke genelinde almış olduğu oy oranıyla İstanbul'da almış aldığı oy oranının birbirine yakın olması, İstanbul'un seçimlerde ne kadar etkili olduğu görülüyor.

Ankara'da AKP'nin Haziran 2015 tarihindeki oy oranı% 36,6, 2018 tarihinde % 36,6 ve 14 Mayıs 2023 tahininde almış olduğu oy ise % 32,1 almış olup özellikle 2018-2023 seçimleri arasındaki oy kaybı % 4,5'dir.

CHP'nin Haziran 2015 tarihindeki oy oranı% 25,8, 2018 tarihinde % 30,2ve 14 Mayıs 2023 tahininde almış olduğu oy ise % 30,8 almış olup özellikle 2018-2023 seçimleri arasındaki oy artışı % 0,6 'dir. CHP'nin Ankara'daki oy artışının beklenenin çok altında kalmış olması, ülke genelindeki oy oranlarını etkilediğini söyleyebiliriz.

HDP/YSP'nin Haziran 2014 tarihindeki oy oranı% 4,9, 2018 tarihinde % 6,9 ve 14 Mayıs 2023 tahininde almış olduğu oy ise % 2,0 olup özellikle 2018-2023 seçimleri arasındaki oy kaybı % 4,9'dur.

MHP'nin Haziran 2014 tarihindeki oy oranı % 15,6, 2018 tarihinde % 11,8 ve 14 Mayıs 2023 tahininde almış olduğu oy ise % 13,1 almış olup özellikle 2018-2023 seçimleri arasındaki oy artışı % 1,3'tür.

İYİ Parti ise Haziran 2018 milletvekili seçimlerinde Ankara'daki oy oranı % 12,5, 14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde ise % 10,2 oy alarak iki seçim arasında % 2.3 civarında oy kaybı yaşadı.

AKP'nin İzmir'de oy oranında belirli bir istikrarın olduğu görülüyor. Haziran 2015'teki oy oranı % 23,5, Haziran 2018'deki oy oranı % 25,8 olarak belirlenmiş. 14 Mayıs 2023'teki oy oranı ise %24,6 olup 2018-2023 seçimlerinde % 1,2 civarında oy kaybetmesine rağmen son üç milletvekili seçimindeki oranlar birbirine yakındır.

CHP'nin İzmir'deki oy oranları Haziran 2015'de % 39,2, 2018'de % 37,3 ve 2023'te ise % 41,5'dir. 2018-2023 arasındaki iki seçimde oy artışı % 4,2'dir

HDP/YSP'nin İzmir'deki oy oranı Haziran 2015'te %, 9,0, 2018'de % 10,3 ve 14 Mayıs 2023'teki seçimde ise oy oranı % 7,5 olup düşüş oranı yaklaşık % 2,57'dir.

MHP'nin İzmir'deki oy oranı Haziran 2015'te % 11,9 olup Haziran 2018'de % 5,6 ve 14 Mayıs 2023'te ise 5,0 civarındadır. Haziran 2015 seçimlerine göre oy kaybı yaklaşık %6,9'dur.

İYİ Partinin İzmir'deki oy oranı Haziran 2018'de % 9,8 ve 14 Mayıs 2023'te % 11,7. İyi Partinin İzmir'de oylarında yaklaşık % 1,9 oranında bir oy artışı oldu.

TİP, Türkiye genelinde almış olduğu oyların yarısından fazlasını üç ilde (İzmir, Ankara ve İstanbul) aldı. Bu üç ilde almış olduğu oy 585.954 olarak verilmiş. İstanbul'da % 4,0 ile 455.163

oy aldı ve üç milletvekili çıkardı. Burada dikkat çeken ise HDP'nin Haziran 2018 seçimlerine göre kaybettiği oy yaklaşık % 4,0 ve TİP'in aldığı oy ise % 4,0.

TİP İzmir'de % 5,0 ile 85.073 oy almasına rağmen milletvekilini çok az bir farkla kaybetti. Aynı şekilde Ankara'daki oy oranı ise %1,0 civarında kaldı. TİP, üç büyük şehirde HDP'nin kimliği altında girmiş olsaydı. Üç ilde 6-7 milletvekili fazla çıkartılacaktı. TİP'in almış olduğu oyun çok yönlü analiz edilmesine ihtiyaç var. Ayrıca HDP/YSP'nin izlemiş olduğu yanlış politikaların bu süreçte ne kadar etkili olduğuna dair bir değerlendirmeye ihtiyaç var. .

% 7 barajı nedeniyle Cumhur İttifakı ile ama kendi logosuyla seçimlere giren Yeniden Refah Partisi İstanbul'da % 3,26 ile 338.753 oy aldı ve 3 milletvekili çıkarttı. Ankara'da ise % 2,67 ile 106.014 oy aldı. İzmir'de % 0,9 ile 28.093 oy aldı. Seçimlere ilk kez katılan ve ülke genelinde ciddi düzeyde bir oy potansiyeli yakalayan Yeniden Refah Partisi, Türkiye'nin politik denkleminde önemli bir güç olma olasılığından bahsedebiliriz.

Dönemsel faktörlerin etkisiyle özellikle göç sorunu nedeniyle nispeten ön plana çıkan Zafer Partisi % 2,78 ile 289.442 oy aldı. Ankara'da % 3,0 ile 132.220 oy ve İzmir'de ise % 2,3 ile 73.101 oy alabildi. Zafer Partisi ülke genelinde % 2,2 oy almasına rağmen hiçbir ilde milletvekili çıkartamadı. Zafer Partisinin gelecekte ne kadar etkili olabileceği MHP ve İYİ Parti'nin etki alanına bağlı olacaktır. Sadece göçmenler üzerinden yürütülen bir parti çalışması etkili olmayacaktır.

Bu üç ildeki veriler dikkate alındığında AKP'nin oy oranlarında belirgin bir düşüş yaşanmasına rağmen Türkiye'deki genel sonuçları niteliksel olarak değiştirecek düzeyde olmadığı görülüyor. Aynı şekilde bu üç ilde CHP'nin oylarında nispi bir artış olmakla birlik, Türkiye genelindeki oy oranlarında niteliksel bir değişimi sağlayamadı. MHP ve İYİ Parti'nin üç ildeki oy oranlarında artışlar ve düşüşler dengeleri etkileyecek bir düzeyde değil. Ancak, Mart 2024 tarihindeki Yerel Seçimlerini etkileyebilir. Örneğin MHP'nin özellikle Ankara ve İstanbul'daki yerel seçimlerde Cumhur İttifakı adayını desteklemesi, sonuçları doğrudan etkileyecektir. İYİ Parti'nin Millet İttifakı içinde yer alıp almayacağı konusunda net bir kararlılık olmaması ve kendi adayını çıkartması durumunda CHP adaylarının kazanması oldukça zor görünüyor.

1.4 İSTANBUL SEÇMENİN BÖLGESEL PROFİLİ

İstanbul, Türkiye'nin en büyük metropol kenti olan İstanbul, sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda politik olarak bütün dengeleri belirleyecek niteliktedir. Özellikle seçmen sosyolojisi bakımından Türkiye'nin aynasıdır. İstanbul'un nerdeyse Türkiye'nin 80 ilinde göç alan bir mega kent olmasıyla seçim sonuçlarını doğrudan etkilemektedir.

Tablo-10: Anadolu'dan İstanbul'a yerleşen nüfus / Bölge ve İllere Göre

Karadeniz	İstanbul 'da ikamet eden nüfus	Doğu ve Güney Doğu	İstanbul 'da ikamet eden nüfus	İç Anadolu	İstanbul 'da ikamet eden nüfus
Kastamonu	559 003	Malatya	418 888	Sivas	767 428
Ordu	525 681	Erzurum	442 107	Yozgat	151 916
Giresun	494 160	Erzincan	307 032	Niğde	99 693
Tokat	484 463	Ardahan	258 045	Nevşehir	94 241
Samsun	426 500	Kars	303 324	Aksaray	50 626
Trabzon	415 031	Siirt	252 954	Karaman	27 448
Sinop	374 903	Mardin	259 380	Ankara	108 444
		Hakkari	16 743	Konya	163 453
Rize	308 439	Bitlis	239 828	Nevşehir	94 241
Sakarya	135 044	Diyarbakır	231 860		
Amasya	179 213	Adıyaman	210 570		
Gümüşhane	148 590	Van	246 634		
		Gaziantep	92 568		
Zonguldak	125 608	Ağrı	216 859		
Bayburt	124 368	Elazığ	154 649		
Bartın	98 251	Muş	178 982		
Karabük	95 044	Bingöl	147 988		
		Iğdır	98 453		
Bolu	65 986	Batman	147 296		
Düzce	47 488	Şanlıurfa	151 708		
		Kahramanmaraş	110 641		
		Tunceli	84 986		
		Gaziantep	92 568		
		Kilis	41 684		
		Şırnak	42 443		
Toplam	4.607.777		4.539.181		1.137.285

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/guncel/istanbulda-en-cok-nereli-var-2022de-istanbulda-en-cok-hangi-ilden-insan-var-652881.html>

2022 yılında İstanbul'un nüfusu 15.840.900 olarak verilmiş. İstanbul'da yaşayan Karadeniz kökenlilerin sayısı yaklaşık 4,6 milyondur. Doğu ve Güney Doğu kökenlerin oranı ise 4,5 milyondur. Aynı şekilde İç Anadolu kökenlilerin oranı ise 1.1 milyondur. İstanbul'da yaşayan 10.284.243 kişi yani % 65,4'ü söz konusu üç bölge kökenlidir. Bu rakamlar sürekli olarak değişmekle birlikte İstanbul'un sosyo-kültürel yapısı bakımından bize bir fikir veriyor. Köken olarak farklı illerde olan ancak İstanbul'da doğmuş olanların sayısal oranı, mevcut rakamlarında dışındadır.

Bölgelerin nüfus yoğunluğu doğal olarak politik ilişkilerde ciddi bir toplumsal baskıya yol açmaktadır. Politik partiler, aday belirlerken, illerin ve bölgelerin nüfus durumunu, sosyal ilişkilerini hesaba katmak zorunda kalmaktadırlar. Göçün sosyolojik ve tarihsel nedenleri ciddi bir araştırmayı gerektirmekle birlikte Anadolu illerinden İstanbul'a 767 428 ile eh fazla göç veren il Sivas'tır. 559 003 ile Kastamonu, 525 681 ile Ordu, 494 160 ile Giresun, Malatya, 442 107 ile Malatya, 442 107 ile Erzurum, 307 032 ile Erzincan, 303 324 ile Kars, 259 380 ile Mardin ve 231 860 ile Diyarbakır göç veren iller olarak ön plana çıkıyor.

İstanbul ekonomik başkent, Ankara politik başken olarak tanımlanmaktadır. İstanbul'un nüfusu, seçmen oranı ve çıkarttığı milletvekiliyle sayısı Ankara'daki politik ilişkileri ve dengeleri doğrudan etkilemekte ve belirlemektedir. Politik partilerin İstanbul'daki oy oranları, Türkiye genelindeki oy oranlarını doğrudan etkilemekte ve hatta önemli ölçüde belirlemektedir. Bu nedenle politik partilerin İstanbul'daki başarı ve başarısızlığı üzerinde önemli durulmak ve gerekli politik sonuçları çıkartmak gerekir.

HDP'nin politik gücü, toplumsal dayanağı ve ülke genelindeki etki alanı ile İstanbul'da elde ettiği veya edeceği sonuçlar arasında doğrudan sosyolojik-politik bir bağ var. HDP'nin seçmenin önemli bir kesiminin İstanbul'da bulunduğu dikkate alındığında yukarıda belirtildiği gibi önemli oranda oy kaybetmesinin nedenleri üzerinden ciddi bir sorgulanmanın yapılması kaçınılmazdır.

1.5 HDP/YSP'NİN TÜRKİYE'NİN BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYELERİNDE ALDIĞI OY ORANLARINDAKİ DEĞİŞİM

HDP/YSP'nin Türkiyelileşme stratejisinin önemli verilerden biri de Türkiye metropollerinde almış olduğu oy oranları ve bu illerdeki politik etki alanıdır. HDP/YSP'nin nispeten yüksek oy aldığı Büyük Şehir statüsünde olan 13 ilin verileri üzerinde bir yapılacak bir değerlendirme daha objektif sonuçlar elde etmemizi sağlayabilir. HDP/YSP'nin 13 ildeki sosyolojik tamamının önemli bir kesiminin yine Kürt seçmeni olması da HDP/YSP'nin belirlediği politikalar ve stratejiler bakımından da önem arz ediyor. Metropollerde doğup büyüyen ve buranın yaşam tarzını benimsemiş, ekonomik olarak buralarda kendisine yeni olanaklar yaratan Kürtlerin, geri dönmeyecekleri gerçeğinin mutlak bir şekilde bilince çıkartılması gerekir. Kürtlerin bütün politik, toplumsal ve kültürel hakları verilse dahi, gelecekte '**Metropol Kürtleri**' olarak tanımlayacağımız toplumsal grubun çok büyük bir kesiminin geriye dönüşü olmayacaktır. Bu gerçeğin kabul edilmesi ve buna uygun yeni politikaların

oluşturulması gerekir. Bu bakım 13 il baz alınarak yaptığımız değerlendirme bize ciddi bir fikir verecektir.

Tablo-6: HDP/YSB'nin Büyük Şehirlerdeki Oy Oranı ve % Değişimi

İLLER	2015 İl bazında oy ve yüzde oran	20 İl bazında oy ve yüzde oran	2023 İl bazında oy ve yüzde oran	2015- 2018 fark %	2018- 2023 fark %	2015- 2023 fark %	2018- 2023 HDP seçmen kaybı
1 İSTAN BUL	1.069.647(10,5)	1.195.523(12,6)	817.547(8,0)	+2,1	-4,6	-2,5	- 377.976
2 ANKARA	182.621(5,5)	227.233(6,4)	111.752(2,0)	+0,9	-4,4	-3,5	- 109.481
3 İZMİR	285.609(10,5)	334.974(11,4)	226.428(7,0)	+0,9	-4,4	-3,5	- 108.546
4 MERSİN	188.846(17,8)	192.573(16,9)	160.728(13,0)	-0,9	-3,9	-4,8	-31.854
5 BURSA	104.711(5,8)	111.030(5,7)	89.953(4,0)	-0,1	-1,7	-1,8	-21.077
6 ANTALYA	96.765(7,1)	108.479(7,3)	78.461(4,0)	+0,2	-3,4	-3,1	-30.018
7 ADANA	183.491(14,5)	179.742(13,5)	133.761(9,0)	-1,0	-4,5	-5,5	-45.981
8 AYDIN	61.340(9,0)	68.447(9,3)	55.498(7,0)	+0,3	-2,3	-2,0	-12.949
9 KOCAELİ	82.493(7,6)	89.162(7,3)	77.057(5,0)	-0,3	-2,3	-2,6	- 12.,105
10 MANİSA	63.876(6,9)	67.184(7,0)	55.699(5,0)	-0,1	-2,0	-3,9	-11.485
11 MUĞLA	31.385(5,3)	43.648(6,7)	23.559(3,0)	+1,4	-3,7	-2,3	-20.170
12 TEKİRDAĞ	34.210(4,1)	43.729(6,5)	45.995(6,0)	+2,4	-0,5	+1,9	+2.266
13 HATAY	58,334(6,8)	103.530(11,0)	26.090(3,0)	+4,2	-8,0	-3,8	-77.440
TOPLAM	2.157.707	2.765.257	1.942.528				- 856.816

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-%CC%87statistikleri/78318>

Türkiye'nin politik denklemini belirlemede HDP/YSB'nin önemli bir role sahip olduğu olabileceği biliniyor. Ayrıca HDP'nin toplumsal tabanının gelişmesi ile sistemin politik

dengelerini değiştirmede güçlü bir bağ var. Bu nedenle devlet, bütün kurumlarıyla HDP/YSP'nin politik etki alanını kırmak için bütün olanaklarını kullanmaktadır. Son üç seçim sonuçlarının ortaya çıkarttığı tablo bize bir fikir vermektedir. HDP/YSP'nin politik stratejisinde 'Türkiyelileşme' politikası önemlidir. Türkiyelileşme stratejisinin birinci ayağı politik tespit ve analizlerdir. İkinci ayağı ise Batı'daki toplumsal tabanının gelişmesidir. Bu iki faktör arasındaki bağ doğru kurulmadan beklenen sonuçların çıkmayacağı seçim sonuçlarında görmek mümkündür.

HDP/YSP'nin Batı'daki seçmeni özellikle birkaç Büyük Şehirde yoğunlaşmış bulunuyor. HDP'nin milletvekili çıkardığı veya çıkartma potansiyeli olan 13 Büyük Şehir Belediye statüsünde olan ili inceledik. Bu illerdeki gelişme ve gerileme eğilimi aynı zamanda HDP/YSP'nin Türkiye genelindeki politik durumunu etkilemektedir. Haziran 2015 seçimlerinde HDP'nin 13 Büyük Şehirde almış olduğu oy 2.157.707, Haziran 2018'de almış olduğu oy 2.765.257 ve 14 Mayıs 2023'de ise alınan oy 1.942.528'dir. Haziran 2018 seçimleri dikkate alındığında HDP/YSP'nin oylarında belirgin bir artış yaşanmış olmasına rağmen 14 Mayıs 2023 seçimlerinde ise tersine belirgin düşüş yaşandı. 14 Haziran 2018 ile 14 Mayıs 2023 arasındaki fark 856.816 civarındadır.

İstanbul HDP/YSP'nin oy oranındaki artış ve azalma Türkiye çapındaki politik dengeyi etkileyecek özelliktedir. 7 Haziran 2015 ile 24 Haziran 2018 seçimlerine dikkat ettiğimizde HDP/YSP'nin İstanbul'daki oy artışı % +2,1 düzeyindedir. 24 Haziran 2018 ile 14 Mayıs iki seçim arasında ise HDP/YSP'nin oyları %12,6'dan % 8,0'e geriledi yani - 4,6 oranında bir oy kaybı yaşadı. 2015-2023 arasında oy oranında % -2,5 düşüş yaşandı. HDP/YSP'nin İstanbul'daki oylarında belirgin bir düşüşün yaşanması, Türkiye ortalamasına doğrudan yansdığı görülmektedir. 2018-2023 seçimleri kıyaslandığında HDP/YSP'nin İstanbul'daki oy kaybı yaklaşık 377.9767'dir.

Ankara'da 2018-2023 arasında yani iki seçim arasında HDP/YSP'nin oy kaybı % -3,5 ile 109.481'dir. İzmir'deki oy kaybı % -3,5 ile 108.456 civarındadır. Hatay'da ise oy kaybı 77.440 civarındadır. Burada HDP kendi adayından çok dolaylı olarak Can Atalay'ı destekledi.

HDP/YSP için son derece önemli olan Adana'da % -5,5 ile 45.981 oy, Mersin'de % -4,8 ile 31.854 oy, Antalya'da % -3,1 ile 30.018 oy kaybı yaşadı. HDP/YSP'nin bu illerin tamamında çok ciddi oranda bir oy kaybı yaşadığını ve bunun da bölgedeki milletvekili sonuçlarına çok net olarak yansdığı görüldü ve çok sayıda milletvekili kaybetti. Aynı şekilde HDP/YSP milletvekili çıkartma potansiyeli olan Tekirdağ, Muğla, Manisa, Aydın ve Bursa gibi illerde oy oranlarında belirgin bir düşüş yaşandığını gözlemlenmektedir.

1.6 HDP/YSP'NİN KÜRT İLLERİNDEKİ OY ORANLARI

/YSP'nin stratejik oy potansiyelinin yoğun olduğu bölge doğal olarak Kürt illeridir. Bunun sosyolojik ve politik nedenleri bulunmakta olup, devlet dahil bütün politik aktörlerin kabul ettiği bir gerçekliktir. Kürt Politik Hareketinin Kürt illerinde belirleyici bir etkisi olmasının siyasal sonuçlarını seçimlerde HDP/YSP'nin almış olduğu oylarda görülmektedir. Bu nedenle HDP/YSP'nin politik etki alanı ile Kürt Politik Hareketinin etki alanı arasında belirli bir paralellik bulunmaktadır. Bu bakımdan HDP/YSP'nin oy oranı aynı zamanda Kürt Politik Hareketinin sistem içi dengeleri belirlemedeki etkisini yansıtacaktır. Bunun son derece önemli olduğuna dikkat çekerken, HDP/YSP'nin izlemiş olduğu siyasetteki eksiklikleri, hataları da kaçınılmaz olarak Kürt Politik Hareketinin pozisyonunu etkilemekte, dolaylı olarak tartışma konusu olmaya başlamaktadır. HDP'nin Kürt illerinde üzerinde yükseldiği sosyolojik tabanında oy kaybetmesi küçümsenemez. Bu nedenle son üç milletvekili seçimlerindeki oy oranlarının karşılaştırılması analiz bize bir fikir verecektir.

Tablo-7: Kürt İllerinde Seçmen Artış Oranı

		2015	2018	2023	2015-2023 Fark
1	ADIYAMAN	380.986	399.281	399.303	+18.317
2	AĞRI	291.735	295.475	306.684	+14.949
3	ARDAHAN	68.917	69.405	68.061	-856
4	BATMAN	310.582	342.111	399.560	+88.978
5	BİNGÖL	170.852	180.991	193.535	+22.683
6	BİTLİS	188.363	198.510	220.659	+32.296
7	DİYARBAKIR	950.641	1.023.389	1.144.533	+193.892
8	HAKKÂRİ	154.784	168.258	186.234	+31.450
9	IĞDIR	115.868	119.655	133.812	+17.868
10	KARS	183.764	181.776	185.088	+1.324
11	MARDİN	441.384	470.545	541.762	+100.378
12	MUŞ	222.315	228.538	242.569	+20.254
13	SİİRT	168.962	179.764	201.853	+32.962
14	ŞIRNAK	243.304	268.308	324.179	+81.267

15	TUNCELİ	63.624	64.290	65.571	+1.947
16	VAN	597.502	637.867	706.611	+109.109
17	URFA	974.962	1.060.815	1.219.859	+224.897
	TOPLAM	5.546.545	5.888.581	6.539.873	+993.328
18	ELAZIĞ	396.505	411.019	430.745	+34.240
19	ERZURUM	485.133	493.586	509.702	+24.596
20	GAZİANTEP	1.131.063	1.214.503	1.359.367	+228.304
21	MARAŞ	696.645	738.677	753.538	+56.645
22	MALATYA	531.968	555.349	531.110	-858
	TOPLAM	3.241.314	3.413.134	3.584.462	+343.184
	GENEL TOPLAM	8.787859	9.301.715	10.124.335	1.336.476

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i%CC%87statistikleri/78318>

Kürt illerinin nüfus yoğunluğu dikkate alındığında yıllara göre artış oranları beklenilenin altında olduğu görülüyor. Türkiye ortalamasının altında nüfus artışı bulunmaktadır. Bu durum seçmen artışında doğrudan yansımaktadır. HDP/YSP'nin seçmeni özellikle Kürtlerin yaşadığı 17 ilde yoğunlaşmaktadır. 2015 yılında 17 Kürt ilindeki toplam seçmen 5,5 milyondur. 2018 yılındaki seçmen sayısı yaklaşık olarak 5,8 milyon ve 2013 yılında ise 6,5 milyon olarak verilmiş. 2015-2023 yılları arasındaki seçmen artışı 993.328'dir. 2023 yılı verileri dikkate alındığında seçmenin yaklaşık %10,8'i 17 Kürt ilinde yaşamaktadır.

2015-2023 yılları arasında Diyarbakır'daki seçmen artışı 193.892, Mardin'de 100.378, Van'da 109.109, Batman'da 88.978, Şırnak'ta 81.267 ve Şanlı Urfa'da 224.897'dir.

Kürt seçmenin yoğun olduğu ancak HDP/YSP'nin oy oranının daha düşük olduğu 5 ildeki seçmen oranı da politik ilişkileri etkilemektedir. 2015 yılında 3,2 milyon, 2018 yılında 3,4 milyon ve 2023 yılında ise 3,6 milyon seçmen bulunmaktadır. 2015-2023 yılları arasındaki seçmen artışı 343.184'dir. Türkiye'deki seçmenin % 16,1'si 22 ilde yaşıyor.

Tablo-8: Kürt İllerinde HDP/YSP'nin oy oranları ve % değişim

İLLER	2015	2018	2023	2015-2023 İl bazında Fark %	2015-2023 HDP'nin oy kaybı
-------	------	------	------	-----------------------------------	----------------------------------

1	ADİYAMAN	70.979(22,3)	53.444(15,3)	37.970(12,0)	-10,3	-33.009
2	AĞRI	186.617(76,8)	143.885(62,2)	118.684(56,0)	-20,8	-67.933
3	ARDAHAN	17.360(29,8)	13.662(22,4)	11.723(21,0)	-8,8	-5.637
4	BATMAN	192.545(71,3)	181.841(61,9)	193.025(59,0)	-12,3	+480
5	BİNGÖL	54.157(40,6)	38.803(26,8)	35.315(25,0)	-14,8	-18.642
6	BİTLİS	93.987(58,8)	69.965(42,5)	70.825(40,0)	-18,8	-23.162
7	DİYARBAKIR	640.689(77,6)	558.601((65,5)	561.265(62,0)	-13,6	-79.424
8	HAKKARİ	123.607(84,8)	98.064(70,1)	95.302(65,0)	-19,8	-28.305
9	İĞDIR	54.289(55,6)	41.545(44,2)	45.388(44,0)	- 11,6	-8.901
10	KARS	65.000(43,6)	47.052(31,9)	40.227(28,0)	-15,6	-24.612
11	MARDİN	278.691(72,0)	235.722(59,3)	242.557(59,0)	-13,0	-36,134
12	MUŞ	138.783(70,0)	102.725(54,4)	94.655(51,0)	-19,0	-44,128
13	SIİRT	94.184(64,8)	77.009(51,3)	76.719(48,0)	-16,8	-17.465
14	ŞIRNAK	189.044(84,0)	164.184(70,3)	170.695(64,0)	-20,0	-18,349
15	TUNCELİ	32.529(59,0)	28.510(51,9)	24.571(43,0)	-16,0	-7.958
16	VAN	370.829(73,7)	313.017(59,3)	287.429(54,0)	-19,7	-82.855
17	URFA	297.417(35,7)	251.779(28,8)	242.139(26,0)	-9,7	-55.287
	TOPLAM	2.900.707	2.419.808	2.348.525	-551.702	
18	ERZURUM	73.632(17,7)	52.151(11,9)	42.462(10,0)	-7,7	
19	ELAZIĞ	50.200(15,3)	35.460(10,0)	25.066(8,0)	-7,3	
20	GAZİANTEP	142.951(15,2)	124.858(11,8)	102.989(9,0)	-6,2	
21	MARAŞ	36.823(5,4)	25.730(3,8)	7.264(1,0)	-4,4	
22	MALATYA	36,823(8,0)	34.647(7,0)	12.685(3,0)	-5,0	
	TOPLAM	483.380	272.846	190.470	Fark: - 292.910	
	GENEL TOPLAM	3.384.087	2.692.654	2.376.595	Fark - 1.007.012	
Kaynak: https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i-%CC%87statistikleri/78318						

HDP/YSP'nin sosyolojik seçmenin yoğunlaştığı ve oy oranının en yüksek olduğu 17 ildeki sonuçlar son derece önem arz ediyor. HDP/YSP'nin politik etki alanı ile bu illerdeki sonuçlar arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. 7 Haziran 2015 yılında 17 ilde almış olduğu oy 2.999.707'dir. 24 Haziran 2018 seçimlerinde alınan oy 2.419.808, 2015-2018 yılı arasındaki seçimlerde HDP'nin oyu 579.899 azalmış. 14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde HDP/YSP'nin 17 ilde almış olduğu oy 2.241.653 olup 24 Haziran 2018 seçimlerine göre 241.653 oy azalmış. 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 arasında HDP/YSP'nin 17 ilde kaybettiği oy 758.044 civarındadır. Yani yaklaşık olarak oylarının % 32'sini kaybetmiş. 22 il baz alındığında 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde HDP'nin oy kaybı 1,05 milyondur. Bu oran yaklaşık % 30,6 civarındadır.

HDP/YSP, 7 Haziran 2015'deki seçimlerde 17 ildeki seçmenin yaklaşık % 55,0'inin oyunu almış. 25 Haziran 2018'deki seçimlerde ise %39,0'a ve 14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde bu oran ise % 32'ye gerilemiş bulunuyor. Urfa'daki oy oranı, HDP/YSP'nin bölgedeki oy oranlarını etkilediğini söyleyebiliriz. Ancak Urfa'nın dışarıda tutularak yapılacak bir değerlendirmenin de tersten yanlış sonuçlar doğurur. Çünkü HDP, Urfa'da AKP'den sonra en çok milletvekili çıkartan partidir.

7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023'i kapsayan üç seçimde HDP/YSP'nin en güçlü olduğu üç Büyük Şehir Belediyesi dikkate alındığında Diyarbakır'daki oy kaybı % 13,6 ile 79.424 oy, Mardin'de % 13,0 ile 36,134 oy ve Van'daki oy kaybı % 19,7 ile 82.855 olarak verilmiş,

Ağrı'da oy kaybı % 20,8 ile 67.933. Şırnak'ta %20,0 ile 18,349, Hakkâri'de % 19,8 ile 28.305 oy, Muş'ta % 19,0 ile 44,128 oy, Bitlis'te % 18,8 ile 23.162 oy, Siirt'te % 16,8 ile 17.465 oy, Tunceli'de % 16,0 ile 7.958 oy. Kars'ta % 15,6 ile 24.612 oy, Bingöl'de % 14,8 ile 18.642 oy kaybedilmiş, HDP/YSP'nin sosyolojik tabanının çok güçlü olduğu illerde ciddi düzeyde oy kaybettiği görülmektedir.

17 Kürt ilin verileri dikkate alındığında 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 sürecindeki üç seçimde seçmen artışı 993.328 olarak verilmiş. Aynı seçimler baz alındığında ise HDP/YSP'nin oy kaybı ise 909.898'dir. HDP/YSP, 'yeni' seçmenden çok az oy aldığı ve aynı şekilde oy almış olduğu 'eski' seçmeninden de ciddi düzeyde oy kaybettiği görülmektedir.

Toplam 22 il veri alındığında 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 arasında seçmen sayısındaki artış 1.336.476'dır. Aynı şekilde HDP/YSP'nin oy kaybı ise 1.208.101 olarak verilmiş. Normal koşullarda bölgedeki seçmenin % 55-60'ın HDP/YSP'ye oy verebileceği hesaplandığında, bugünkü oy oranlarının çok ciddi düzeyde düştüğü çok net olarak görülmektedir. 7 Haziran 2015 tarihli seçimde HDP'nin 22 ilde almış aldığı oy 3.488.380'dir. 7 Haziran 2015-14 Mayıs 2023 arasında, 22 ildeki seçmen artışı ise 1.208.101'dir.

Bölgenin sosyolojik yapısı dikkate alındığında 22 ilde HDP/YSP'nin oy oranındaki artışın % 40 civarında olacağı hesaplanmaktadır. Böylelikle HDP/YSP'nin 22 ildeki oyu yaklaşık 4 milyon civarında olması gerekirken 2,3 milyonda kalması üzerinden çok ciddi olarak

düşünülmesi gereken bir durumdur. Sorunun özü şu; HDP/YSP neden bu kadar oy kaybı yaşadı. Oy düşüşün sadece devletin uyguladığı baskı politikalardan kaynaklanmadığı, bunun ciddi bir faktör olduğu ama esasen HDP/YSP'nin bugüne kadar uyguladığı yanlış politikalardan kaynaklandığı görülmektedir. Bu nedenle verilerin doğru analiz edilmesi önemli ve gereklidir.

2. HÜDA-PAR ÜZERİNDE KURGULANAN POLİTİK PLAN DİKKATE ALINMALI

Hüda Par, kuruluşundan bu yana ilk kez seçimlerde kendi politikaları açısından bir başarı elde etti. AKP ile kurduğu ittifak ile parlamentoya milletvekili gönderdi. Bunun biçimsel bir işbirliği olmadığı arka planı oldukça derin ve karmaşık ilişkiler ağının bir parçası olduğu üzerinde birçok iddia ve görüş var. Sorunun özü şu: Hüda-Par bundan sonraki süreçte politik arenada çok daha fazla görünür olacaktır. Politika yapma eğiliminin nasıl olacağına dair özel analizler yapmaya gerek yok. Açıktır ki Hüda-Par, özellikle AKP iktidarının bilgisi ve onayı ile Kürtlere yönelik politik çalışmalarını çok daha fazla yoğunlaştıracaktır.

Hüda-Par'ın AKP listelerinde seçime girmesi, başarılı bir stratejik hamledir. Burada hedeflenen bir kaç temel nokta var: *Birincisi*, AKP'ye oy vermiş ancak izlediği politika nedeniyle tepkili ve kopuş sürecinde olan muhafazakâr Kürt seçmenini yeniden 'Cumhur İttifakı' içerisinde tutmaktır. Bu plan nispeten başarılı oldu. *İkincisi*, HDP'ye oy veren ama muhafazakâr kimliği oldukça ön planda olan önemli bir seçmen kitlesi var. Bunların bir kısmının HDP'nin Sol ve LGBT eksenli politikalarından rahatsız oldukları biliniyor. Hüda-Par, öncelikli olarak bu seçmen kitlesini kazanmayı hedefledi. *Üçüncüsü*, AKP listelerinde seçime girerek milletvekili çıkartmayı garantilemesi özellikle Hüda-Par'a oy veren seçmeni çok daha aktifleştirdi ve psikolojik bir üstünlük sağladı.

Hüda-Par, Kürt illeri içerisinde en çok örgütlü olduğu Batman'da milletvekili çıkardı. Mersin'de HDP'nin üç milletvekili potansiyeli bulunmasına rağmen bir tane çıkarabildi buna karşılık Hüda-Par da bir milletvekili çıkardı. Gaziantep, Kürt nüfusunun çok yoğun olduğu bir il ve yine 3 milletvekili potansiyeli olmasına rağmen bir milletvekili çıkartabildi Hüda-Par da bir milletvekili çıkarttı. İstanbul'da Kürt seçmeninin en yoğun olduğu 3.bölgedir. HDP, burada iki milletvekili kaybetti ama tersten Hüda-Par da bir milletvekili çıkarttı. Bu tablonun üzerinden çok ciddi bir şekilde düşünülmesi ve asla göz ardı edilmemesi gereken bir durum.

Hüda-Par'ın örgütsel olarak Hizbullah ile doğrudan bir bağı olduğuna dair bir tartışmaya dahil olmak da yanlış olur. Ancak, Hüda-Par ile Hizbullah arasındaki ideolojik-politik bağı devletin ve bütün politik çevrelerin bildiği bir gerçeği oluşturuyor. Bu bakımdan iktidarın, politik arka planda Hüda-Par ile yaptığı gizli görüşmeler sonucunda Hizbullah yöneticilerinin aşamalı

olarak serbest bırakılmasının nedeni sadece seçimlerde % 0.5-1.0 oy alma meselesinin çok ötesinde stratejinin bir parçası olduğu söylenebilir.

Devlet nasıl ki PKK'ye karşı Hizbullah'ı desteklemiş ve onun güçlenmesine izin vermişse aynı şekilde bugün de HDP/YSP'ye karşı Hüda-Par'ı destekleme ve ön plana çıkartma kararı aldığı anlaşılıyor. Yani devlet, legal Kürt politik hareketini parçalama ve karşısında alternatif güç oluşturma taktiğini devreye koydu. Hüda-Par'ın almış olduğu sonuç, Kürt coğrafyasındaki politik dengeleri ve ilişkileri etkileyecektir. Devlet, önümüzdeki süreçte, Kürt sorununa ilişkin yeni 'muhataplar' ararken Hüda-Par'ın ismini çok bilinçli olarak ön plana çıkartacağına dair çok sayıda veri bulunuyor.

Devletin öncelikli planı, Hüda-Par'ı politik olarak güçlendirmektir. Bu planın yaşam bulmasının oldukça zor olduğu söylenebilir ancak bunun nesnel zemini oluşmuş durumda. Devlet, legal Kürt siyasetini tasfiye etmek, Kürt toplumu içerisindeki etkisini kırmak için bütün olanakları kullanacağına dair çok sayıda veri var. Devlet politikası gereği Hüda-Par'ın önü açılacak ve aktif bir destek verilecek. Hüda Par'ın Kürtlerin etnik, dil, din ve maneviyat değerlerini ön plana çıkartacağı, devletin ekonomik ve politik desteğiyle de etki alanını arttırılacağı düşünülüyor. Kısacası devlet; Hüda-Par'ı HDP/YSP'ye karışık konumlandırarak yeni bir alan açmak istiyor. Devlet, önümüzdeki süreçte Kürt sorununa ilişkin yeni bir adım atacaksa, bunun önemli muhataplarından biri olarak Hüda-Par'ı alacaktır. Muhataplık olgusuna bir meşruiyet kazandırılması için de Hüda-Par, bu süreçten sonra çok daha görünür ve aktif olacak. Önümüzdeki süreçte parlamentoda Kürtlerin politik, toplumsal ve kültürel taleplerini çok daha fazla gündeme getirerek Kürt toplumunu etkilemeye çalışacaktır. Hatta devletin veya iktidarın desteğiyle bir kısım taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayabilir. Böylelikle Hüda-Par'ın Kürtlerin genel politik taleplerini çok daha fazla önemsendiği algısı oluşturulacaktır.

Mart 2024'teki Yerel Seçimlerde bazı ilçelerde belediye başkanlıklarını kazanmak için AKP ile ortak planlar yapacağına dair çok sayıda veri bulunuyor. Hüda-Par elde ettiği bu fırsatları çok iyi değerlendirmeye çalışacaktır. Yeni politik hedefi, yerel seçimlerde bir kaç belediye başkanlığını kazanma ya da devletin bazı belediyeleri Hüda-Par'a kazandırma planı yapacağı belirtiliyor.

Ortaya çıkan veriler, Hüda-Par'ın HDP/YSP ile gündelik politik alan içerisinde çok daha fazla karşı karşıya gelineceğini gösteriyor. Bu nedenle Hüda-Par'ın elde etmiş olduğu politik sonuçların geçici anlık bir gelişmeyi içermediği görülmelidir. Bu sürecin çok daha kapsamlı bir politikanın ilk adımları olduğu dikkate alınmalı ve buna karşılık özellikle Kürt illerinde gelişmelerin takip edilerek doğru ve etkili politikaların devreye konulması gerekir. Ortaya çıkan mevcut durumun küçümsenmemesi ve Hüda-Par merkezli ortaya çıkan politik tablonun doğru analiz edilmesi son derece önemlidir.

3- TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ(TİP) MİLLETVEKİLİ SEÇİMLERİNDE HDP İLE YARIŞTI

TİP'in seçim stratejisi kamuoyuna sunduğu seçim stratejisinde iktidarla mücadele ve çatışma alanı yaratarak, Cumhuriyet ve Millet ittifakından oy almak gibi planlaması olmadı. Doğrudan HDP'nin güçlü olduğu ve milletvekili çıkartma potansiyeli olduğu illerde özellikle aday çıkartmaları arka planda belirlenen stratejinin bir parçasıydı. HDP listelerinde girmemedeki ısrar, kendi oy potansiyellerini göreme gibi basit bir gerekçe olamazdı. Aynı şekilde, HDP/YSP'ye oy vermeyen kesimlerde oy almak gibi gerekçelerin bir önemi olmadığını seçim sonuçlarında görüldü. HDP/YSP'nin, Emek ve Özgürlük İttifakının tek listeyle seçime girilmesi için gösterdiği yoğun çabaya ve TİP'e arka planda verilen tavizlere rağmen, TİP'in ısrarla kabul etmemesi niyetler okunmaz ama pratik olarak iktidara hizmet eden bir politik tercih olacağına dair seçimlerden önce görüş bildiren çok sayıda insan oldu. Ahmet Şık ve Saliha Sera Kadıgil gibi milletvekili ve yöneticilerinin doğrudan HDP/YSP'yi hedefleyen açıklamaları, TİP'in seçimlerde belirlediği arka plan stratejiye dair bir fikir veriyordu. TİP'nin ülke genelinde % 7 seçim barajını aşamayacağını sıradan bir seçmenin bildiği bir durumdu. Bu nedenle TİP, ittifak içerisinde % 3 barajını aşmak için HDP/YSP merkezli 'Emek ve Özgürlük Bloku' içerisinde yer alarak ama ayrı liste ile seçime girme kararı aldı. Bu çok bilinçli uygulanan taktik plandı. Çünkü hem milletvekili çıkartma koşulları vardı hem HDP'nin oylarını parçalayacaktı hem de eğer bir sürpriz olursa ittifak içinde % 3 seçim barajını aşarsa hazine yardımı alacaktı. HDP/YSP'nin TİP'e sunduğu ve henüz kamuoyuna açıklanmayan tavizleri kabul etmemesinin bir gerekçesi olmalıdır. Örneğin Eğer TİP, HDP/YSP'nin önerilerini kabul etmiş olsaydı, milletvekili sayısı şuan ki sayının iki katı olabilirdi.

İttifak içindeki bütün güçlerin çabalarına rağmen fiilen farklı yürümeyi tercih etmiş olmaları, iyi niyetli bir politik karar olmadığını esasen devletçi ideolojik eğilimlerin bir yansıması olduğunu tespit etmek yanlış olmayacak. Çünkü Türkiye sol hareketinin önemli bir kesimi. Kürt meselesi gündeme getirilmediğinde demokattır, sosyalisttir ama Kürt meselesi gündeme getirildiğinde sosyal şovendir. Kürtlerin tarihten gelen ulusal kimliklerinden dolayı gasp edilen sorunların çözümüne karşı çıkarlar. Kürtlerin talepleri gündeme geldiğinde ama-fakat sorusu gündeme gelir. Örneğin Kürtlere özerklik verilmesine, Kürtlere Ana dilde eğitim hakkı tanınmasına, Kürtlerin kültürel haklarının resmiyette kabul görmesine bazen doğrudan bazen dolaylı karşı çıkarlar. Argüman şöyle kuruluyor; Kürtlerin talepleri işçi sınıfının çıkarlarını uymuyorsa karşı çıkarız Eğer işçi sınıfının çıkarlarına uyuyorsa destekleriz. İşçi sınıfının haberi olmadan işçi sınıfı adına savunulan bu sosyal şoven görüşler esasen devletin stratejik varlığını devamını savunan temel yaklaşımı yansıtır. Bugün 'sol'da etkili olan bu tür ideolojik ve politik eğilimler TİP'e de yön veriler ve politik çizgisini belirliyor.. Örneğin TİP'in Kürtlerin sosyolojik, politik, kültürel ve tarihsel halklarının verilmesi için somut politik talebi nedir? Stratejik olarak neyi savunuyor. Seçim boyunca bunlara dair tek bir cümle söylemedi. Ancak TİP'in bazı milletvekillerinin ve yöneticilerinin, Kürt Politik Hareketini 'terörist' gördüklerine dair çok sayıda açıklamaları kamuoyuna yansıdı. TİP'in Merkez Yürütme Kurulu

da bu açıklamalara sessiz kaldı ve dolaylı olarak kabul etti. HDP/YSP’de ittifak bozulmasını diye bu tür açıklamaları görmezden geldi.

Tablo-9: HDP’nin güçlü olduğu yerlerde TİP’in almış aldığı oylar

İLLER	2023 HDP/YSP’nin İl bazında oyu ve yüzde oran	2018-2023 HDP seçmen kaybı	14 Mayıs 2023 TİP’in oy il bazında oyu ve yüzde oranı	
1	İSTAN BUL	817.547(8,0)	-377.976	338.753 (3,26)
2	ANKARA	111.752(2,0)	-109.481	45.718(1,0)
3	İZMİR	226.428(7,0)	-108.546	85.073(5,0)
4	MERSİN	160.728(13,0)	-31.854	24.010(2,0)
5	BURSA	89.953(4,0)	-21.077	14.729(1,0)
6	ANTALYA	78.461(4,0)	-30.018	76.491(4,0)
7	ADANA	133.761(9,0)	-45.981	31.339(2,0)
8	MUGLA	23.559(3,0)	-20.170	40.431(5,0)
9	TEKİRDAĞ	45.995(6,0)	+2.266	11.781(1,0)
10	HATAY	26.090(3,0)	-77.440	75.658(8,0)

Kaynak: <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i%CC%87statistikleri/78318>

İstanbul’da HDP/YSP’nin oy kaybı ile TİP’in almış olduğu oy oldukça birbirine yakın. TİP’in almış olduğu yaklaşık 338 bin oyun neredeyse tamamı HDP’den geldiği söylenebilir. TİP İstanbul’da 3 milletvekili kazandı, HDP/YSP 4 milletvekili kaybetti. TİP üç milletvekili kazanarak politik bir kazanım elde edemedi ve esasen kaybetti. Halbuki TİP, HDP/YSP listesinde girmiş olsaydı hem Türkiye genelinde hem de İstanbul’da ciddi bir psikolojik motivasyon ve üstünlük sağlayacaktı. İstanbul’da toplam 14 milletvekili çıkartmaları sürpriz olmazdı.

Aynı şekilde İzmir’de TİP’in almış olduğu 85 bin oyun çok büyük bir kesimi geçmişte HDP’ye oy veren seçmen olduğu anlaşılıyor. Eğer yine TİP, HDP ile seçime girmiş olsaydı, Ankara’da iki milletvekili çıkartma olasılığı oldukça yüksekti. Aynı şekilde İzmir’de TİP’in almış olduğu 85 bin oyun önemli bir kesiminin HDP’ye oy veren seçmen olduğu anlaşılıyor. Ortak listeye seçime girilseydi İzmir’de üçüncü milletvekili garanti olacaktı. Aynı şekilde Adana’da, Mersin’de TİP’in almış olduğu oylar daha önce HDP’ye verilen oylar olduğu görülüyor. Böylelikle her iki ilde HDP’nin milletvekili kaybetmesine yol açtı. Antalya’da HDP 30 bin oy kaybetti ve TİP 76 bin oy aldı. Her ikisi birlikte hareket etmiş olsaydı, ikinci milletvekili garanti olacaktı. Hatay’da HDP oylarını bilinçli olarak Can Atalay’a yönlendirdi. HDP’nin kaybettiği oylar ile TİP’in almış olduğu oyların hemen hemen aynı olması, HDP’nin arka plan tercihinde kaynaklanıyor. Aynı şekilde milletvekili kazanma potansiyeli olunan Muğla, Bursa ve Tekirdağ gibi illerde ortak listeye girilmiş olunsaydı olumlu sonuçların alınması yüksek bir olasılıktı.

TİP'in ülke genelinde almış olduğu oy % 2'nin altında kaldı. Ancak HDP ile birlikte seçimlere girmiş olsaydı, bunun sisteme muhalif kesimlerdeki psikolojik yansıması ve seçim sonuçlarını etkilemesi beklenilenden çok daha fazla olacağı açıktı. TİP, yöneticileriyle bunlar konuşulmasına rağmen politik tercihlerinde ısrar etmeleri ve sürekli slogan atan politik açıklamalarla başarılı olunmayacağını bildikleri halde, HDP ile fiilen arasına mesafe koyup tek başına seçime girmiş olmalarının politik bir muhasebesini de yapmış değiller.

Burada temel sorun HDP/YSP'nin, TİP'in bilerek ve isteyerek yapmış olduğu tercihi dikkate alarak politik bir tutum belirlemek ve ayrı yürümede bir karar vermek yerine, tersine politik olarak TİP'e yalvaran bir görüntü çizdi. Bu tutum da özellikle Kürt seçmeninin tepkisine yol açtı. Aynı şekilde TİP'in kendi politik gerçeğinin görülmesine engel oldu. TİP psikolojik olarak havaya sokuldu. HDP/YSP'nin iyi niyet ısrarı ve verdiği tavizler, TİP'in politik olarak mahallenin 'yaramaz-şımarık' bir çocuğu görüntüsü verdi. Sistemin ideolojik/politik aygıtlarının yönlendirmesiyle TİP, fiilen HDP'ye rakip olma ve YSP'den rol çalma misyonu üstlendi. Burada esas eleştirinin TİP'e gereğinden fazla rol biçen HDP/YSP'ye yapılması gerekir.

4. HDP/YSP'NİN SEÇİM SONUÇLARINA GÖRE POLİTİK MUHASEBESİ

Seçim sonuçları hem sistemi temsil eden muhalefet partileri hem de sistem dışında kalan ve bir bakıma sisteme alternatif yönetim modellerini savunan muhalefet güçleri tarafından değerlendirilmelidir.

Türkiye'de özellikle 'devrimci-demokratik-sol' olarak kendisini tanımlayan politik güçlerin, toplumsal tabanları ve güçlerinin oldukça zayıf olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Devletin ve iktidarın izlediği ve kesintisizce uyguladığı baskı politikalarının yarattığı siyasal ve örgütsel sonuçları bulunmaktadır. Bu reel durumu yok saymadan, seçim sonuçlarının ortaya çıkarttığı veriler, doğru ve objektif gerekçelerle analiz edilmelidir.

Türkiye ve Kürt demokratik politik hareketinin seçimlerde elde ettiği sonuçlar, politik mücadele ve toplumsal örgütlenme bakımından bize bir fikir vermektedir.

Politik mücadele içerisindeki gücü, kitlesel tabanı ve iktidar ilişkilerinde dengeleri etkileme potansiyeli nedeniyle HDP/YSP'nin seçimlerdeki oy kaybının nedenlerini üzerinde durmak gerekiyor. Aksi takdirde sorunun kendisi çözülemez ve mevcut sorunlar ağırlaşarak artar.

Devletin, HDP/YSP'yi çok yönlü ve çok kapsamlı yürüttüğü tasfiye planı kesintisizce devam ediyor. HDP, her olasılığı düşünerek parti kimliğiyle seçimlere girmedi ve YSP'yi destekledi. Böylelikle HDP seçimlere girmiş olsaydı, Anayasa Mahkemesinde bekletilen dosyada hakkında karar verilebilirdi. HDP bu olasılığı dikkate alarak seçimleri riske etmeyip YSP ile seçimlere

girdi. HDP seçmeninin YSP ile bütünleşmesinin önemli dezavantajları olduğu görüldü ve bunun seçim sonuçlarını belirli bir düzeyde etkilediği ortaya çıktı.

HDP ile YSP'nin aynı toplumsal tabana hitap etmesi ve HDP kadrolarının doğrudan YSP içerisinde konumlanması nedeniyle ikisinin ismini birlikte kullanacağız ama yapılacak olan değerlendirmenin tamamı HDP'ye yönelik olacaktır.

2015-2023 sürecinde üç milletvekili seçimi. İki cumhurbaşkanlığı seçimi ve iki yerel belediye başkanlıkları seçimi gerçekleşti. Her seçimin ortaya çıkarttığı bir kısım örgütsel ve siyasal sonuçlar olacaktır. Özellikle yerel seçimlerin sonuçları da oldukça önemli olması nedeniyle bir başka araştırmanın konusu olarak ele alacağız. Bu nedenle biz daha çok Milletvekili Genel Seçimleri üzerinden bir değerlendirme yapacağız. HDP'nin son üç milletvekili genel seçimlerinde sistematik oy kaybının nedenlerinin ortaya konulması kadar geleceğe ilişkin doğru politikaların oluşturulmasına katkı sunmak önemli ve gereklidir.

4.1- ÖRGÜTSEL YAPIDA BÜROKRATLAŞMA/ELİTLEŞME EĞİLİMİ

HDP'nin kuruluş felsefesindeki temel ilkelerden ve normlardan fiilen uzaklaşıldı. HDP, bir 'ÇATI' partisi olarak politik liderliği yapan bir işlev gördü. Bütün politik stratejinin bu durum üzerinden şekillenmesi nedeniyle bir kısım sorunlar ortaya çıktı.

- a- HDP fiilen HDK'nin rolünü üstlendi. HDK'de kendi rolünü esasen fiilen HDP'ye devretti. Ortaya çıkan sonuç; HDK, bütün partilerin üzerinde bütün toplumsal dinamikleri temsil eden bir KONGRE' kurumsal yapısını yitirdi, toplumsal dinamiklerini kaybetti. Giderek elitleşen ve sembolik bir kurum haline gelerek esasen İŞLEVSİZLEŞTİ. HDK'nin Türkiye'nin bütün bölgelerinde bireylerden sivil toplum örgütlerine kadar geniş bir alanı temsil eden yapısı önemli ölçüde ortadan kalktı.
- b- İkincisi HDP'nin bileşen yapısı esasen HDK'nin bileşen yapısı olması gerekirdi. Tersine bir durum olunca, HDP 'bileşenleri' yapısı politik ilişkilerde ön plana çıktı. HDP, bu yapıyla toplumun alt dinamikleriyle bütünleşmek yerine, 'BİLEŞENLER HUKUKU' üzerinden yönetim biçimi giderek fiilen ELİT dar bir grubun merkezi haline gelmeye başladı.
- c- HDP'nin sosyolojik tabanını oluşturan Kürt Politik Hareketi bakımından da bir kısım sorunlar oluşmaya başladı. Kürt Politik Hareketinin en ayırt edici özelliği, gündelik toplumsal ilişkilerde, halkla sürekli iç içe olması ve oldukça geniş alt-yatay bir ilişki ağı

oluşturmasıydı. Böylece politik alanda esasen en geniş yığınları oluşturan ‘sıradan’ halk kesimlerini sürece çok iyi motive ediyordu ve aynı zamanda karar verme aşamasında önemli bir inisiyatif oluştuyordu. HDP’nin giderek Ankara merkezli ve bürokratik/elit bir siyaset izlemeye başlamasıyla toplumsal dinamiklerden kopmaya başladı. Karar mekanizmasında HDP’nin üzerinde yükseldiği kitlelerin etki gücü giderek zayıfladı.

- d- Kürt Politik Hareketinin bazı yönetici ve kadroları da, Ankara’nın politik havasında etkilendiler. Örneğin Kürt politik Hareketi için DBP esasen HDP’nin üzerinde olup ideolojik-politik çizgiyi belirleyen ve uygulayan bir konumda olması gerekirken, ilginç bir şekilde DBP fiilen işlevsizleştiği gibi kadroların da kişisel olarak HDP’den görev almaları ön plana çıktı. Böylelikle HDP, bir bakıma yetki alma ve konumlamada rekabet merkezi oldu.
- e- HDP’nin belki de farkında olmadan izlediği bürokratik örgütlenme modeliyle kendi sosyolojik tabanına karşı yabancılaşmaya başladı denebilir. Bunun en somutlaşmış biçimi de hem milletvekili adaylarının hem de belediye başkanlarının belirlenmesinde sosyolojik tabanının talepleri, istemleri ve uyarıları dikkate alınmadı. Özellikle Bileşenlerin aday tercihlerine karışılmaması ve gösterilen adayların ne kadar uygun olduğunun tartışılmaması, bu adayların sosyolojik tabana çok önemli oranda yabancı olması ve toplumsal-politik hassasiyetleri dikkate almamaları zamanla seçimde olumsuz algının ve ön yargının güçlenmesine yol açtı. Bunun en somut örneği İstanbul’dur. HDP/YSP seçmenin en fazla olduğu il olmasına ve Türkiye’deki ortalamayı tek başına belirlemesine rağmen, İstanbul’da HDP/YSP seçmenin sosyolojik durumu ve aday tercihi hiçbir şekilde dikkate alınmadı. Kürt seçmenin görmek istediği adaylar gösterilmedi ve gösterilen adaylarda Kürt seçmenin ruhsal ve kültürel yapısına oldukça yabancıydılar. İstanbul’da oy kaybındaki dikkat çeken faktörlerden biri de seçmenin istediği ve beklediği aday profillerinin olmaması ve olanlarında düşük ya da zayıf olmasıydı.
- f- Liderlik kavramı, toplumsal dinamiklerin ruhunu doğru okuyan, politika üretmede etkin olan, doğallığıyla toplum üzerinde etki yaratan ve iz bırakan olarak tanımlanır. Lider veya liderlik kavramıyla bürokratik ilişkilerden gelen başkan veya yönetici kavramı birbirine karıştırılmaktadır. HDP’de toplumsal dinamiklerin özellikle seçmenin lider olarak kabul ettiği tek kişi DEMİRTAŞ’tır. Bu etkiyi Demirtaş esasen politik duruşuyla ve öngörülerıyla sağladı. Seçmen, Demirtaş’ı kendisinden biri olarak görüp hissetti. Çünkü Demirtaş, toplumun ruhuna, iç dünyasına dokunmayı başardı ve kalıcı bir etki yarattı. HDP’nin Eş Başkanları ise öncelikli olarak HDP’nin sosyal tabanı ile doğal bir ilişki kurmayı başaramadı, seçmen de kendisine yabancı gördü ve ruhsal bir bağ kuramadı. Her koşulda yeni bir Demirtaş yaratılamayacağına göre belki de en etkili olanı ‘**KOLLEKTİF LİDERLİK**’ anlayışının oluşturulmasıdır.

- g- Toplumla bağ olmayan hatta önemli oranda yabancı olan ‘BİREYLERİN’ yine ‘ÜNLÜ’ oldukları gerekçesiyle ön plana çıkartılması yine bürokratik yaklaşım ve ELİTÇİ bakış açısının dışa vurumu olarak yansıdı.
- h- HDP’nin politik yönetim merkezini oluştan ve özellikle kamuoyunda vitrinde yer alanların sosyolojik tabana yabancı olan yöneticilerden oluşması, tabanın kendisini giderek HDP’ye yabancı görmesine zemin hazırladı, ruhsal bağın da kopmasını nispeten etkiledi ve hızlandırdı.
- i- HDP’nin parti Meclisinin, Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin ve milletvekillerinin önemli bir kesimi, seçmen ile doğrudan ilişki içine girerek politik, toplumsal ve ruhsal bir bağ kurmayı başaramadıkları söylenebilir. Halkla ilişkilenecek ayda-yılda bir toplantılara katılmakla olmadığı esasen halkın içinde halkla birlikte politika yapmak olduğu son seçimlerde bir kez daha ortaya çıktı. HDP’nin merkez yöneticileri ve milletvekilleri başta olmak üzere aktif çalışanlarının tamamının şehirde, mahallede, ilçede, köyde, sokakta halkla ruhsal bir bağ kurmaları ve politik çalışmalarını bu esasa göre yapmaları, yeni dönemde bu bilinçle çalışmalarını veya bu şekilde konumlanmaları gerektiği görüldü.
- j- HDP/YSP’nin iç örgütlenme yapısını bilemeyiz ama dış yansıması dikkate alındığında Merkezi yapının karar alma süreçlerinde yeterince etkin olmadığı ve stratejik kararlarda yeterince rol almadığına dair bir izlenim oluşmaktadır. Bu bakımdan milletvekilleri dahil olmak üzere seçimle göreve gelen Parti Meclisinden Merkez Yürütme kuruluna kadar bütün yönetici organların karar alma süreçlerinin aktif unsurları olmayı başarmalı ve partinin dışarda yönetildiği algısı ortadan kaldırılmalıdır.
- k- HDP/YSP’nin kurduğu veya kuracağı komisyonların bütünüyle işlevli hale getirilmesi, her komisyonun kendi alanında belirleyeceği politikalarda inisiyatif almasının mutlak bir şekilde sağlanması gerekiyor.
- l- Parti Meclisinin, Merkez Yürütme Kurulunun, Milletvekillerinin belirli periyotlarla yapacakları toplantıların, Ankara’nın dışında farklı illerde yapılması, toplumla ilişkilerin geliştirilmesi ve bütünleşmenin sağlanması bakımından son derece önemli olduğu dikkate alınarak bir planlama yapılmalıdır.

- m- HDP Merkezinin politik yönelimleri ve tespitleri dikkate alındığında, bilinçli politikalar üreten ve strateji oluşturan ‘DANIŞMANLAR’ bulundurmadığı anlaşılıyor. Danışmanlar yani ‘danışılan kişi’ anlamında ifade edilir. Kim olursa olsun, bilmediğiniz konularda, bilen birine danışsınız. Bu nedenle devletler, liderler, partiler kendilerine çok farklı alanlarda farklı düzeylerde danışmanlar atarlar. Politikalar oluştururken, stratejiler belirlerken danışmanlarının görüşlerine başvururlar. Amaç doğru ve uygulanabilir politikalar ve stratejiler oluşturmaktır. HDP’nin Eş Başkanlarının, merkez yönetiminin ve hatta milletvekilleri danışmanlarının HDP’nin belirlediği politika ve stratejilerinde hangi düzeyde rol aldıkları oldukça kuşkuludur. Eğer bir eş başkan veya merkez yönetici her şeyi bildiği algısına kapılırsa, orada ciddi oranda bir başarısızlık ortaya çıkar. Bu nedenle DANIŞMANLIK sistemi son derece önemli ve gereklidir. Eğer danışmanlık sadece birilerinin ikame edilerek aylık alması yani ‘geçim kapısı’ olarak görülürse orada politika üretimi ve stratejilerin belirlenmesi mümkün değildir. Ya da her şeyi bilen eş başkanlar, grup başkanları, yöneticiler olursa orada yine politik üretim olmaz. Bu neden **DANIŞMANLARIN DENETİMİNDE GERÇEK ANLAMDA POLİTİKA ÜRETİM MERKEZİ KURULMALIDIR.**
- n- HDP, gazetecilerle, yazarlarla, sanatçılarla, akademisyenlerle, hukukçularla, aydınlarla doğru bir ilişki kurmalıdır. Kurulacak doğru ilişki, doğal olarak üretimi arttıracak her birey HDP/YSP’ye oldukça verimli bir katkı sunacaktır. Bunun kendiliğinden veya bugüne kadar oluşturulan biçimsel kurumlar değil de **belirli bir plan ve ihtiyaçlar çerçevesinde yürütecek ve sonuç alacak bir kurumsallaşma ile örgütlemelidir.**

4.2 TÜRKİYELİLEŞME STRATEJİSİ BEKLENİLEN SONUCU VERMEDİ

- o- HDP’nin belirlediği programatik görüşler ve perspektifler dikkate alındığında TÜRKİYELİLEŞME STRATEJİSİ önemliydi. Özellikle devlet ile PKK arasında devam eden ‘barış’ görüşmelerinin yarattığı çatışmasızlık ortamında ülke genelinde politik ve toplumsal iklim ciddi oranda değişti. Demokratik güçler, Türkiye genelinde elde ettiği politik inisiyatif ile toplumsal dinamiklerini nispeten güçlendirdiler. Böylelikle ‘TÜRKİYELİLEŞME’ sorunun özü, Türkiye toplumunun sorunlarını doğrudan sahiplenerek güncel politikada daha çok görünür kılmak ve alternatifleri ortaya koymaktı. Böylelikle HDP, dar bir alan içerisinde yani sadece Kürt sorununda fikir söyleyen bir parti olmadığını göstermek, Eğitim’den Sağlığa, Ekonomiden Dış politikaya kadar alanda fikir söyleyen alternatif öneriler ortaya koyan bir misyon üslenmekti. İlk dönemler bu konuda belirgin politik bir başarı göstermiş olmasına rağmen süreç içerisinde Türkiye’nin temel sorunlarını tartışan, gündemleştiren bir konumdan çıktı. Hem iktidarın hem de devlet muhalefetine medyası, HDP’nin Türkiye’nin stratejik meseleleriyle ilgilenmesini önemli ölçüde manipüle ettiler,

- p- HDP'nin Eş Genel Başkanları, Grup Başkan vekilleri, partiyi temsilen medyaya çıkanlar, iktidar ve muhalefet medyasının bu manipülasyonunun etkisi altında kalarak, bilerek veya bilmeyerek kendilerini sadece Kürt sorunun konuşan başka sorunlarla ilgilenmeyen bir görüntü yarattılar. En basit deyişle iktidar ve devlet muhalefetine kamuoyuna sunmuş oldukları anayasa tasarıları olmasına rağmen HDP'nin kamuoyuna sunulmuş bir Anayasa tasarılarının olmaması tam da bu bakış açısıyla ilgilidir. HDP'nin programında genişçe yer alan Türkiyelileşme perspektifi dahi anlatılmadı ya da oldukça zayıf kaldı.
- q- Türkiyelileşme perspektifinde önemli handikaplar yaşayan HDP, tensine Kürt sorunun çözümüne ilişkin temel yaklaşımları da gündemleştirmede edilgen kalmaya başladı. Hatta pratik söylemlerinde Kürt sorunun stratejik çözümüne ilişkin politikaları da beklenen düzeyde güncelleştiremedi, Bu durum Kürt seçmeninde, HDP'nin Kürt sorununun çözümünden uzaklaştığı hatta zaman zaman abartılı bir şekilde 'terk edildiği' algısı oluşmaya başladı. Ahmet Türk'ün 'HDP Genel Merkezine gittiğimde kendimi yabancı hissediyorum' değerlendirmesinin politik arka planı, belirttiğimiz eğilimdir.
- r- HDP/YSP, gelinen aşamada, ne Türkiyelileşme perspektifini ne de Kürt sorunun stratejik çözümünü topluma yeterince ve ikna edici bir şekilde anlatabildi. Bu, elbet ki politik bir tercih değildi ama ortaya çıkan pratiğin sonuçları böyle oldu.

4.3- İTTİFAKLAR SORUNUNU DOĞRU YÖNETEMEDİ

- s- HDP'nin en önemli misyonlarından biri de sistemin dışında olan farklı sosyal katmanlarını temsil eden gruplar ve partiler arasında kurduğu stratejik-kalıcı ittifaktır. Bu ittifakın iki temel noktası bulunuyordu. Birincisi sosyal grupları temsil edenlerin bir araya getirilmesidir. Bunlar öncelikli olarak din, inanç ve etnik grupları oluşturanlardır. Buradaki en ciddi handikap ise, temsiliyeti tabana yaymaktan çok, onlar adına hareket etme iddiasında bulunan 'ÜST' kurumlarla ilişkinin kurulmasıdır. Çünkü söz konusu edilen ve HDP bileşenleri olarak bilinen grupların önemli bir kesiminin temsil ettikleri iddia edilen sosyal tabandan ciddi oranda kopuk olmalarıdır. Temsil ettikleri kurumların toplumsal tabanını temsil ettiklerini belirten ama önemli ölçüde tabanda kopuk kurumların HDP/YSP içinde ittifak gücü oluşturmaları açıktan bir çelişki olarak varlığını devam ettiriyor.

- t- İkincisi belki de en etkili olan ise politik parti ve örgütlerle kulan ittifaktır. Bunun ilk halkası HDP'ye oluşturan bileşenlerdir. Doğal olarak güncel politik yönelimlerde ve programsal görüşlerde, bazı stratejik kararlarda HDP BİLEŞENLERİNİN ortak iradesinin oluşturulması gerekiyor. En azında dışa yansıyan olgu böyle. HDP bileşenlerinin pratik politik alanda ciddi bir etki gücü oluşturamadıkları dahası oluşturamadıkları görülüyor. HDP Bileşenlerinin Genel merkezde belirli bir düzeyde temsil edilmelerine rağmen yerelerde özellikle metropoller başta olmak üzere il ve ilçeler bazında oldukça zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Doğal olarak, politik temsiliyette BİLEŞEN HUKUK aslında pratikte özel bir anlam ifade etmiyor. Özellikle seçim döneminde adaylar meselesinde hareketlenen BİLEŞENLER, güncel politik ilişkilerde ise tersine oldukça edilebilirler. Bu süreçten sonra **YSP, BİLEŞENLER üzerinden değil toplumsal taban üzerinden var olmalıdır.**
- u- İTTİFAKIN üçüncü halkası ise iki boyutlu yürütülmektedir. BİLEŞENLER DAHİL HDP'nin DEMOKRASİ GÜÇLERİYLE KURDUĞU İTTİFAKIDIR. HDP, 'EMEK VE ÖZGÜRLÜK BLOKU' olarak kurduğu ittifak sürecini doğru yönetemedi. Öncelikli olarak TİP'in esasen kendi dar politik çıkarları için hareket ettiği ve belirlediği stratejinin özünde HDP'nin gücünün zayıflatılması olduğu çok net olarak görüldü. Ancak HDP, TİP'in politik yönelimlerini, arka plan stratejisini yeterince analiz edemedi. Seçim süreci başlamış olmasına rağmen TİP'e sürekli tavizler vererek ikna etmeye çalışması özellikle HDP'nin seçmeninde ciddi bir tepki aldı. Sonuçta, bazı yönlendirmelerle TİP, HDP listesinde seçime girmeyerek kendisine verilen misyona uygun davrandı ve HDP'nin güç kaybetme politikasını başarıyla uyguladı. Böylelikle STRATEJİK BİR MİSYON BİÇİLEN 'EMEK VE ÖZGÜRLÜK BLOKU' beklenen etkiyi yaratmadığı tespiti yanlış değil. Seçim sonuçlarında görüldü ki, 'EMEK ve ÖZGÜRLÜK BLOKU' içerisinde, HDP dışında diğer politik partilerin ciddiye alınabilir bir katkısının olmadığı görüldü.
- v- Ayrıca HDP VE DBP Merkezli 'KÜRDTİSTAN İTTİFAKI' daha çok Kürt illerini kapsıyordu. Kürt politik kimliğini ön plana çıkartan partilerin önemli bir kesimi, bu ittifakta yer almalarına rağmen toplumsal etki güçlerinin olmadığı ortaya çıktı. Bölgedeki seçim sonuçlarını doğrudan DBP'nin sosyal tabanı belirledi. 'Kürdistan İttifakı' ise talepleriyle sadece psikolojik olarak pozitif bir etki yarattı.

4.3 SEÇMENDEKİ SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞİMİ TESPİT EDİP YENİ POLİTİKALAR ÜRETEMEDİ

- w- Normal koşullarda toplumun ve özellikle seçmenin sosyolojik, politik, ekonomik alandaki değişimini en hızlı ve en doğru bir şekilde tespit etmesi gereken partinin HDP/YSP olması gerekir. Çünkü gücünü toplumun alt sosyal katmanlarından alıyor. Üzerinde yükseldiği toplumsal taban aynı zamanda politik refleksi güçlü olan bir kesimdir. Ayrıca Kadın ve Gençlik gibi sosyal kategorilerde en bilinçli kesimi temsil ediyor. HDP/YSP Genel Merkezinin stratejik politikalar ve perspektifler üreterek toplumsal değişimi çok daha iyi analiz etmesi ve okuması gerekir. Ancak ortaya çıkan tabloya dikkat ettiğimizde bu alanın son derece zayıf olduğunu görüyoruz.
- x- HDP'nin sosyolojik tabanı, il ve bölgesel düzeyde homojen bir yapıyı oluşturmuyor. Örneğin Doğu ve Güney Doğu yani Kürt illerinde HDP, toplumsal tabanı en güçlü olan partidir. Aynı şekilde İstanbul, İzmir, Adana, Mersin, Antalya, Kocaeli, Bursa gibi illerde de HDP'nin oldukça güçlü bir sosyal tabanı bulunuyor. Mega kentlerde yaşayan HDP'nin sosyolojik tabanının ekonomik durumu, politik, toplumsal ve kültürel yapısı, güncel talepleri, sosyal ilişkileri ve yaşam tarzında önemli bir değişim yaşamaktadır. 1990'lı yıllarda köyleri yakılarak zorla göç ettirilen Kürtler, kendisine yeni yaşam alanı seçtiği mega kentlere geldiler. Örneğin zorunlu göç nedeniyle İstanbul'a gelmelerinin üzerinden yaklaşık 35-40 yıl geçti. İstanbul'da büyüyen, doğan ve burada yeni bir yaşam kuran Kürtler, ekonomik ve toplumsal ilişkileri belirleyecek bir konuma gelmiş bulunuyor. İstanbul'dan Mersin'e kadar bütün sahip bölgelerinde hizmet sektöründe önemli bir potansiyel oluşturdukları gibi ülkenin GSMH büyük katkılar sunuyorlar. Bu bölgelerde kalıcılaşan Kürtlerin, yeni yaşam alanlarını terk etmeleri söz konusu olmayacağı ve buralarda kalıcı oldukları biliniyor. Bir başka ifadeye '**Metropol Kürtleri**' diyeceğimiz etkili yeni bir sosyo-politik grubun oluşması üzerinde ciddi bir çalışma yapılmalıdır.
- y- HDP'nin özellikle metropol kentlerdeki seçmenin ekonomik durumuna ilişkin bir değişimin yaşandığını söylemeliyiz. Her ne kadar tabanının çok önemli bir kesiminin yoksul emekçilerden oluştuğu belirtilse de ekonomik olarak orta sınıfa oluşturan önemli bir seçmen grubunun oluştuğunu ve doğal olarak bu kesimler ekonomik ve politik alanı etkilemeye başladıkları söylenebilir.
- z- Kendisini açıktan ve korkusuzca 'Kürt' olarak tanımlayan ama mega kentlerin küresel kültürü içerisinde yetişen gençlerin, yaşam alanlarına ilişkin talepleri ve perspektifleri, ekonomik ve sosyal sorunları ile Van'daki bir Kürt gencinin talep ve hedefleri bakımından birbirinden farklılaşmaya başladıkları görülmelidir. İki sosyal grup arasındaki tarihten gelen ortak taleplerin, benzerliklerin ve oluşan farklılıkların doğru tespit edilmelidir. Kürt olmaları vazgeçilmez bir değer olarak buldukları ortak nokta olmakla birlikte, gündelik yaşama dair taleplerin ve ihtiyaçların önemli oranda değiştiğini görerek yeni politikaların oluşturulması gerekir. HDP/YSP'li olan hatta gönül

bağıyla bağlı olan bir kısım gençlerin TİP'e yönelmesinin bir tesadüf olmadığını ve belirttiğimiz sorunlarla doğrudan ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

aa- Kürt illerinden Metropol kentlere göç akışı kesintisizce devam edecektir. HDP'nin 14 Mayıs 2023 tarihindeki seçimde ülke genelinde almış olduğu oy 4.8 milyondur. Kürt seçmenin yoğun olduğu 22 ilde HDP'nin oyu 2,5 milyon civarındadır. Bir başka ifadeyle HDP'nin oylarının neredeyse yarısı Batı illerinde bulunuyor. Bu nedenle HDP/YSP, **METROPOL KENT STRATEJİSİNİ** mutlak bir şekilde yeniden belirlemeli ve batıdaki seçmenin sosyo-politik durumunu analiz ederek yeni bir örgütlenme stratejisi oluşturmalıdır.

bb- Mevcut partiler içerisinde özellikle HDP'nin Y ve Z kuşağı içerisinde cazip-çekim merkezi olması gerekirken tersine bir durumla karşı karşıyayız. Genç seçmenin politik eğilim ve davranışları dikkate alındığında Y ve Z kuşağının HDP'ye olan ilgisinin zayıf olmasının temel nedeni, değişen koşullara ve politik-toplumsal gerçekliklere uygun inandırıcı ve etkileyici politikalar üretmemesidir. Küresel kent sosyolojisiyle Y ve Z kuşağının kültürel değişiminin doğru analiz edip bunun politik alana etkileri ortaya konulmalıdır.

SONUÇ:

HDP/YSP, Türkiye'deki politik denklemin önemli bir gücüdür. Taktik politikalardan ve stratejik tespitlere kadar bir kısım hatalara rağmen, sistem dışında olan demokratik muhalefetin önemli bir dinamiğidir. Üzerinde yükseldiği sosyolojik tabanın eleştirilerini, uyarılarını ve taleplerini doğru kavrayarsa, sorunlara açık bir özeleştiriyle yaklaşarsa, hantal bürokratik ilişkilerden kurtulup, seçmenle yeniden bütünleşirse, halk dinamiklerini yeniden harekete geçirirse, toplumsal örgütlenme modelini yeniden yaşama geçirirse, milletvekillerinden Eş Başkanlara kadar, Ankara'nın devletçi politikalarını ve yaşam tarzını aşarsa, toplumsal güçlerle bütünleşen bir politikaları geliştirirse, halka rağmen değil halkla bütünleşen yöneticileri görev getirirse, gerekçesiz hatalarının, yanlışlarının ve eksikliklerinin özeleştirisini verirse HDP/YSP mutlak bir şekilde başarılı olacaktır. Halkın güvenini daha üst düzeyde yeniden tesis edecektir.

HDP/YSP'nin öncelikli görevlerinden biri de alternatif politikaları mutlak bir şekilde geliştirmeli, toplumun güncel sorunlarına doğrudan müdahale etmeyi başarmalıdır.

Stratejik politikaları belirlemek ve geliştirmek için gerekli kurumsal yapıları oluşturmalı ve hayata geçirmelidir.

Medyayı çok iyi kullanmalı ve topluma doğrudan ulaşabilecek araçları yaratarak başarılı adımların alt yapısını oluşturabilir. Mevcut medya alanları dışında kendisine özgü bir medya alanı yaratmalıdır.

Türkiye ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya bulunuyor. Toplumsal çatışma alanının zemini çok daha fazla artmış durumda. Cumhur ittifakının seçimleri kazanmasına ve Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı olmasına rağmen, geçmişteki gibi ne politik ne de psikolojik olarak rahat değil. Bu iktidarın 5 yıl sürdürebileceğine dair ciddi kuşkuların olmasının ötesinde, beklenilmeyen ve kendi doğallığından oluşan güçlü toplumsal bir tepkinin oluşması ve bunun sokağa yansımalarının zemini oluşmuş durumdadır. Cumhur İttifakının veya Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın seçimleri kazanması nedeniyle sürecin böyle yürüyeceği düşünülemez. Gelişmeler tersini işaret ediyor. Bu nedenle iktidar özellikle ekonomik krizi atlatmak için muhalefetin dağılık durumunu değerlendirmek için çok çaba gösteriyor.

Burada yeniden halkı suçlamayarak ve zaman zaman 'iyi oldu, oy verenler sonuçlarına katlansın' gibi duygusal tepkilerle hareket edilmeyeceği açıktır. Politik olarak sisteme alternatif olan ve yeni bir toplumsal model savunduğunu iddia eden HD/YSP kendi iç tartışmasını tamamlamalı, sosyolojik tabandan gelen eleştirileri esastan dikkate almalı, kendi dinamiklerini niteliksel olarak yenilemeli ve politik sürece müdahale etmelidir.

Bu süreci doğru analiz ederek gerekli sonuçları çıkartıp Mart 2024 YEREL SEÇİM HAZIRLIKLARINA BAŞLAMALIDIR. Politik alanda zaman hızlı akıyor.